

EU-MIDIS II

Az Európai Unió második felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetésről

Romák – Válogatott eredmények

**A Europe Direct szolgáltatás az Európai Unióval kapcsolatos kérdéseire
segít Önnek választ találni.**

Ingyenesen hívható telefonszám (*):
00 800 6 7 8 9 10 11

(*) A legtöbb hívás és a megadott információk ingyenesek (noha egyes mobiltelefon-szolgáltatókon keresztül, telefonfülkékből és hotelekből a számot csak díjfizetés ellenében lehet hívni).

Fénykép (borító és belül): © Shutterstock (Tomas Vynikal) és FRA

Bővebb tájékoztatást az Európai Unióról az interneten talál (<http://europa.eu>).

Luxembourg: Az Európai Unió Kiadóhivatala, 2018

Print	ISBN 978-92-9491-874-1	doi:10.2811/3433	TK-AN-16-111-HU-C
PDF	ISBN 978-92-9491-855-0	doi:10.2811/632336	TK-AN-16-111-HU-N

© Az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége, 2016

A sokszorosítás a forrás megjelölésével megengedett.

Az Európai Unió második felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetésről

Romák – Válogatott eredmények

Előszó

A felmérésben vizsgált romák mintegy 80%-a az országuk szegénységi küszöbe alatt él; a romák egyharmadának háztartásában nincs vezetékes víz; a roma gyerekek harmada olyan háztartásban lakik, ahol az előző hónapban valaki legalább egyszer éhesen ment aludni; a 6 és 24 év közötti romák 50%-a nem jár iskolába. A jelentés nyugtalanító, de megkerülhetetlen tényállásra hívja fel a figyelmet: az Európai Unió legnagyobb etnikai kisebbsége továbbra is tűrhetetlen megkülönböztetéssel néz szembe, és egyenlőtlen mértékben fér hozzá a létfontosságú szolgáltatásokhoz.

A foglalkoztatás, oktatás, lakhatás és egészségügyi szolgáltatások tartós akadályainak nyomatékosítása mellett a jelentésből is is kitűnik, hogy a felmérésben megkérdezett romák 40 százaléka úgy érezte, hogy az elmúlt öt évben legalább egyszer hátrányos megkülönböztetés érte, de csak töredékük tett panaszt az ügyben. Mivel a romák többsége nem ismeri a megkülönböztetést tiltó jogszabályokat, illetve a támogatást nyújtó szervezeteket, ezek az eredmények aligha meglepőek. Ugyanakkor komoly kérdéseket vetnek fel azzal kapcsolatban, hogy mennyiben teljesül a megkülönböztetésmentességhez való, az Európai Unió (EU) Alapjogi Chartája és a faji egyenlőségről szóló irányelv által garantált jog.

A jelentés egy nagyszabású felmérésen alapul, amelyben közel 8000 személyes interjú során közel 34 000, roma háztartásban élő személyről gyűjtöttek adatokat az Európai Unió (EU) kilenc tagállamában. A jelentés az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről készült második felmérésének eredményeiből közöl válogatást, amelynek keretében körülbelül 26 000 bevándorló vagy kisebbségi háttérrel rendelkező, az EU területén élő személy helyzetét vizsgálták meg.

Az Európai Unió második felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetéséről meghatározó része az EU Alapjogi Ügynöksége az irányú kötelezettségvállalásának, hogy adatokat gyűjt és közöl a normálpopulációs felmérésekben nem szereplő csoportokról. Az ügynökségnek ez a harmadik romákkal foglalkozó felmérése. Az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről szóló, 2008-ban végzett felmérése volt az első erőfeszítés annak érdekében, hogy összehasonlítható tényanyagot közöljenek a helyzetükről. Az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről szóló második felmérésének módszertanát úgy módosították, hogy a megbízhatóság és az országok közötti összehasonlíthatóság tekintetében a lehető legjobb eredmények szülessenek.

Az ebben a jelentésben ismertetett adatok egyedülálló forrást kínálnak a politikai döntéshozók számára, ami lehetővé teszi, hogy felmérjék az előrehaladás folyamatát, és hozzásegít a bevezetett politikák sikereinek és hiányosságainak felismeréséhez. Az ilyenfajta rálátás létfontosságú ahhoz, hogy hatékony intézkedéseket lehessen kialakítani, nemcsak a romák, de a társadalom peremére szorult összes csoport számára.

Bár a kiadványban vázolt tények kijózanítóak, az EU Alapjogi Ügynöksége bízik benne, hogy ösztönzően fognak hatni a romák teljes körű integrációjára és az alapvető jogaik tiszteletben tartására irányuló erőfeszítésekre.

Michael O'Flaherty

Igazgató

Országkódok

Országkód	EU-tagállam
BG	Bulgária
CZ	Cseh Köztársaság
EL	Görögország
ES	Spanyolország
HR	Horvátország
HU	Magyarország
PT	Portugália
RO	Románia
SK	Szlovákia

Országcsoportok

EU-28 Az EU 28 jelenlegi tagállama

9 tagállam Az a kilenc uniós tagállam, ahol az EU-MIDIS II felmérésben megkérdezték a romákat

Mozaikszavak és rövidítések

EU-MIDIS Az Európai Unió felmérése a kisebbségekről és a hátrányos megkülönböztetésről

EU-SILC Az Európai Unió jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó statisztikai

FFC-k Fenntartható fejlesztési célok (ENSZ)

ICESCR A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

ILO Nemzetközi Munkaügyi Hivatal

LFS Munkaerő-felmérés (Eurostat)

UNDP Az ENSZ Fejlesztési Programja

Tartalom

ELŐSZÓ	3
MIÉRT VAN SZÜKSÉG ERRE A FELMÉRÉSRE?	7
1 FONTOSABB MEGÁLLAPÍTÁSOK ÉS AZ FRA VÉLEMÉNYEI	9
1.1. Szegénység és társadalmi kirekesztés	9
1.2. Munkaerőpiaci részvétel	10
1.3. Oktatás	10
1.4. Jogtudatosság és a megkülönböztetés bejelentése	11
1.5. A hatékonyabb ellenőrzés és értékelés felé	12
2 MIT MUTATNAK AZ EREDMÉNYEK?	13
2.1. Szegénység és marginalizált életkörülmények	13
2.1.1. Jövedelmi szegénység	14
2.1.2. Éhezés	16
2.2. Munkaerőpiaci részvétel	17
2.2.1. Fő tevékenység szerinti státus	18
2.2.2. Fizetett munka	20
2.2.3. Nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok	22
2.2.4. A háztartások alacsony munkaintenzitása	23
2.3. Oktatás	24
2.3.1. Az oktatásban való részvétel	24
2.3.2. Szegregáció az oktatásban	29
2.3.3. Iskolai végzettség	31
2.4. Egészségügy	31
2.4.1. Egészségbiztosítási fedezet és kielégítetlen orvosi ellátási szükségletek	31
2.4.2. A tevékenység hosszú távú korlátozottsága	32
2.5. Lakhatás	34
2.5.1. A rendelkezésre álló tér	34
2.5.2. A közüzemekhez és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés	35
2.5.3. A lakás minősége és a környezet	37
2.6. Megkülönböztetés és jogtudatosság	38
2.6.1. A megkülönböztetés összesített előfordulása	38
2.6.2. Az etnikai származás alapján történő megkülönböztetés érzékelt mértéke	41
2.6.3. A megkülönböztetés eseteinek bejelentése	42
2.6.4. A támogató szervezetek, esélyegyenlőségi szervek, a megkülönböztetéssel foglalkozó törvények és kampányok ismerete	43
A FELMÉRÉSRŐL DIÓHÉJBAN	45
SZAKIRODALOM	49

Ábrák és táblázatok

1. ábra:	A romák szegénységi aránya (a társadalmi juttatások utáni medián ekvivalens jövedelem 60%-a alatt), összehasonlítva az általános népesség Eurostat szerinti 2014-es arányával, uniós tagállamok szerint (%)	14
2. ábra:	Szegénységi arányok és a romák települési koncentrációja, uniós tagállamok szerint (%)	15
3. ábra:	Mennyire „jönnek ki a pénzükből”, romák, uniós tagállamok szerint (%)	16
4. ábra:	Az olyan háztartásokban élő romák, ahol az előző hónapban legalább egy ember egyszer, párszor, négyszer vagy többször éhesen feküdt le aludni, uniós tagállamok szerint (%)	17
5. ábra:	A fizetett munka aránya a 20–64 éves roma nők és férfiak körében, beleértve az önfoglalkoztatást és az alkalmi munkát vagy az elmúlt négy hétben végzett munkát, az Európa 2020 stratégia 2015-re vonatkozó foglalkoztatási céljával összehasonlítva (Eurostat), uniós tagállamok szerint (%)	21
6. ábra:	A 16–24 év közötti, nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben mint fő tevékenységben nem részesülő roma fiatalok, uniós tagállamok szerint (%)	22
7. ábra:	Az alacsony aktuális munkaintenzitású háztartásokban élő, 0–59 éves romák aránya, uniós tagállamok szerint (%)	23
8. ábra:	A kisgyermekkorú nevelésben részt vevő, 4 év és a tankötelezettség (országoként meghatározott) alsó korhatára közötti gyermekek, uniós tagállamok szerint (%)	25
9. ábra:	Az (országoként meghatározott) tanköteles korú gyermekek oktatásban való részvétele, uniós tagállamok szerint (%)	26
10. ábra:	A 6–24 éves romák aszerint, hogy melyik oktatási szinten tanulnak (%)	28
11. ábra:	Az oktatást és képzést idő előtt elhagyó 18–24 év közötti fiatalok, uniós tagállamok szerint (%)	29
12. ábra:	Iskolai szegregáció – a 6–15 éves roma gyermekek koncentrációja az iskolában, uniós tagállamok szerint (%)	30
13. ábra:	Azoknak a romáknak az aránya, akik a formális oktatásból semmilyen szintet nem végeztek el (ISCED o), korcsoportok és uniós tagállamok szerint (%)	31
14. ábra:	Azon 16 évnél idősebb romák, akik elmondásuk szerint a nemzeti alapszintű egészségbiztosítási rendszer és/vagy kiegészítő biztosítás fedezete alá tartoznak, uniós tagállamok szerint (%)	32
15. ábra:	A nők és a férfiak tevékenységének hosszú távú korlátozottsága, romák és az általános népesség, uniós tagállamok szerint (%)	33
16. ábra:	Az egy főre jutó átlagos szobaszám a háztartásban, romák és az általános népesség (átlag), uniós tagállamok szerint	35
17. ábra:	A lakáson belül vezetékes vízzel nem rendelkező háztartásokban élő romák aránya az általános népességhez képest, uniós tagállamok szerint (%)	36
18. ábra:	A beltéri toalett, és zuhanyzó vagy fürdőszoba nélküli lakásokban élő romák az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)	36
19. ábra:	A roma háttér alapján történő megkülönböztetés összesített előfordulása az elmúlt 5 évben és az elmúlt 12 hónapban, uniós tagállamok szerint (%)	39
20. ábra:	Azok a romák, akik szerint hazájukban nagyon elterjedt vagy elég elterjedt az etnikai származás, bőrszín vagy vallási meggyőződés alapján történő megkülönböztetés, uniós tagállamok szerint (%)	41
21. ábra:	Az etnikai származáson alapuló megkülönböztetésnek az általános népesség által érzékelt mértéke kilenc uniós tagállamban (Eurobarométer 437. különkiadás), országok szerint (%)	42
22. ábra:	Azok a romák, akik a roma háttér alapján történt megkülönböztetés legutóbbi esetét bejelentették vagy panaszt tettek miatta, uniós tagállamok szerint (%)	43
23. ábra:	A megkülönböztetés áldozatainak (a megkülönböztetés okától függetlenül) támogatást vagy tanácsadást kínáló szervezetek ismertsége a romák körében, uniós tagállamok szerint (%)	44
24. ábra:	A bőrszín, etnikai származás vagy vallás alapján történő megkülönböztetést tiltó törvények ismertsége a romák körében, uniós tagállamok szerint (%)	44
1. táblázat:	A jelenlegi fő tevékenység kilenc uniós tagállamban, a roma háztartásokban élő összes, 16 év feletti személy (%)	19
2. táblázat:	A fizetett munkavégzés aránya a 20 és 64 év közötti romák körében, beleértve az önfoglalkoztatást, az alkalmi munkát és az elmúlt négy hétben végzett munkát, korcsoport és ország szerint (%)	21
3. táblázat:	A romák beiratkozási rátái az adott oktatási szinten, az általános népességgel összehasonlítva, korcsoportok és uniós tagállamok szerint (%)	27
4. táblázat:	Azoknak a romáknak az aránya, akiknek a lakásában beázik a tető, nedves a fal, más szerkezeti problémák vannak vagy túl sötét, az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)	37
5. táblázat:	A lakókörnyezet – a szennyezés, bűnözés, erőszak és vandalizmus által érintett térségekben élő romák az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)	38
6. táblázat:	A roma háttér alapján történő megkülönböztetés előfordulási aránya az elmúlt 12 hónapban, a mindennapi élet különböző területein, uniós tagállamok szerint (%)	40
7. táblázat:	A roma háttér alapján történő megkülönböztetés előfordulása az elmúlt 5 évben az élet különböző területein, uniós tagállamok szerint (%)	40
8. táblázat:	Az EU-MIDIS II keretében megkérdezett roma személyek és háztartások száma, uniós tagállamok szerint	49

Miért van szükség erre a felmérésre?

Az Európai Unió (EU) intézményei régóta hangsúlyozzák annak fontosságát, hogy a romák – a legnagyobb európai kisebbség tagjai – egyenlő bánásmódban részesüljenek az EU Alapjogi Chartájában foglalt alapvető jogaikat tekintve. Az uniós tagállamoknak útmutatást és finanszírozást is adtak ennek eléréséhez.

Az Európai Bizottság 2011-ben javaslatot tett a nemzeti romaintegrációs stratégiák 2020-ig érvényes uniós keretrendszerére. Célja, hogy biztosítsa a romák egyenlő hozzáférését négy meghatározó területhez – a foglalkoztatás, az oktatás, az egészségügy és a lakhatás területéhez –, és ezáltal javítsa társadalmi-gazdasági körülményeiket. A közlemény felhívja a figyelmet arra, hogy az intelligens, fenntartható és inkluzív növekedés uniós stratégiája, az Európa 2020 stratégia nem hagy teret annak, hogy Európa legnagyobb kisebbsége gazdaságilag és társadalmilag folyamatosan peremre szoruljon. Az EU Tanácsa 2013. december 9-én ajánlást fogadott el a romák integrációját célzó hatékony tagállami intézkedésekről (2013-as tanácsi ajánlás),¹ amelynek végrehajtásáról az Európai Bizottság évente jelentést tesz.

Bár Európában a romák alkotják a legnagyobb etnikai kisebbséget,² az uniós tagállamokban nem végeznek romákra vonatkozó szisztematikus adatgyűjtést. Az Európa 2020 stratégia foglalkoztatásra, szegénységre és oktatásra vonatkozó statisztikai mutatóit ezért nem lehet a romákra nézve lebontani. Az EU egészére kiterjedő, nagyszabású felmérések – amilyen a jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó európai uniós statisztikák (EU-SILC) és a munkaerő-felmérés (LFS) – nagyon kevés kivétellel jelenleg nem gyűjtnek információt az etnikai hovatartozásról, és nem fedik le kellőképpen az etnikai kisebbségeket, például a romákat.

A terminológiáról

Az Európa Tanács gyűjtőfogalomként használja a „roma” szót. Az Európában élő roma, szinti, kalé és kapcsolódó csoportokra vonatkozik, beleértve a travellereket és a keleti csoportokat (dom és lom), és az érintett csoportok teljes sokszínűségét lefedi, a magukat cigánynak tartó személyeket is ideértve.

Az EU-MIDIS II felmérés alkalmazásában a „roma” szó a kiválasztott uniós tagállamokban őshonos romákat jelenti, és nem foglalja az egyik uniós tagállamból egy másikba átköltözött romákkal.

Bővebb információért lásd: Európa Tanács (2012), *Descriptive glossary of terms relating to Roma issues*, Strasbourg.

- 1 Az Európai Unió Tanácsa (2013), a Tanács 2013. december 9-i 378/1 ajánlása a romák integrációját célzó hatékony tagállami intézkedésekről, HL C 378., 2013.
- 2 Európai Bizottság, „EU and Roma” (online, angolul), 2016. augusztus 5. és Európa Tanács (2012).

Az Európai Számvevőszék 2016-ban különjelentést adott ki, hogy felmérje az uniós szakpolitikai kezdeményezések és pénzügyi támogatások hatását a romák integrációjára.³ E jelentés 8. ajánlásának b) pontja arra szólítja fel az Európai Bizottságot, hogy szorgalmazza, hogy a tagállamok az elkövetkező két évben gyűjtsenek átfogó statisztikai adatokat az etnikai hovatartozásról. Javasolja továbbá, hogy az Eurostat egészítse ki releváns kérdésekkel az EU-SILC felmérést és a munkaerő-felmérést. Az Európai Bizottság azonban elutasította ezt az ajánlást, azzal a megjegyzéssel, hogy az európai statisztikai eszközök révén történő, etnikai hovatartozásra vonatkozó statisztikai adatgyűjtés technikailag nehézkes, költséges és egyes országokban jogilag kifogásolható.

Az ENSZ 2030-ig tartó fenntartható fejlesztési programjában a tagállamok elkötelezték magukat amellyel, hogy az elkövetkező 15 évben felülvizsgálják a célok és célszámok megvalósításában elért előrehaladást, és mutatókat dolgoznak ki a munka támogatása érdekében. Színvonalas, hozzáférhető, időszerű és megbízhatóan csoportosított adatokra lesz szükség, hogy segítsék az előrehaladás felmérését, és biztosítsák, hogy senki ne maradjon le.⁴

Reagálni kell az adatok iránti igényre

Az EU Alapjogi Ügynöksége (FRA) ezt az adathiányt tölti ki az etnikai kisebbségekről és romákról szóló felméréseivel. Ez a jelentés az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről készült második felmérése (EU-MIDIS II) alapján ismerteti a romákra vonatkozó, válogatott eredményeket. A romákról szóló eredmények teljes körű megjelentetése 2017-ben várható.

Az FRA 2008-ban hét uniós tagállamban⁵ végzett felmérést a romák körében, az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről szóló első felmérése (EU-MIDIS I) keretében.⁶ 2011-ben – az Európai Bizottsággal, az ENSZ Fejlesztési programjával (UNDP) és a Világbankkal együtt – az FRA **másodszor is felmérést készített a romákról** az EU 11 tagállamában.⁷ A felmérés során adatokat gyűjtöttek a romák társadalmi-gazdasági helyzetéről a foglalkoztatás, oktatás, lakhatás és

3 Európai Számvevőszék (ECA) (2016).

4 További információkért kérjük, látogasson el a 2030-ig tartó program [honlapjára](#).

5 Bulgária, Cseh Köztársaság, Görögország, Lengyelország, Magyarország, Románia és Szlovákia.

6 FRA (2009).

7 Bulgária, Cseh Köztársaság, Franciaország, Görögország, Lengyelország, Magyarország, Olaszország, Portugália, Románia, Spanyolország és Szlovákia.

egészségügy területén, az elszenvedett megkülönböztetésről és a jogtudatosságról.⁸

Az FRA 2016-ban harmadszor is felmérte a romákat: az EU-MIDIS II keretében, hogy értékelje az előrehaladás folyamatát, a helyszíni jogi és politikai fejlemények hatását tükrözve. Ez a felmérés az előző felmérésekből nyert tapasztalatokra épít, hogy lehetővé tegye az Eurostat adataival való összevetést, egyúttal lehetőség szerint megőrizze a romákról szóló korábbi felmérésekkel való összehasonlíthatóságot.

Adatgyűjtés

- **A felmérés országai** – az EU-MIDIS II keretében több mint 25 500, különböző etnikai kisebbségi és bevándorló háttérrel rendelkező válaszadótól gyűjtöttek adatokat mind a 28 EU-tagállamban. Az ebben a jelentésben összefoglalt megállapítások 7947, Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Görögországban, Horvátországban, Magyarországon, Portugáliában, Romániában, Spanyolországban és Szlovákiában élő roma válaszadóval készített egyéni interjúk alapulnak. A felmérés emellett a válaszadók háztartásában élő 33 785 roma személytől is gyűjtött információkat. Az Európa Tanács becslései szerint⁹ a kilenc országban élő romák az EU teljes roma népességének nagyjából 80%-át képviselik. Az EU-MIDIS II felmérésben vizsgált kilenc ország közül nyolcat a 2011-es romafelmérésben, hatot a 2008-as EU-MIDIS I felmérésben is megvizsgáltak.
- **A felmérési eredmények reprezentativitása** – az adatok reprezentatívak a kilenc uniós tagállamban, 10%-ot meghaladó roma népességű földrajzi vagy közigazgatási egységekben élő romákra nézve, akik saját magukat romának vagy az e gyűjtőfogalomba tartozó valamelyik csoport tagjának tartják. Az e jelentésben bemutatott megállapítások tehát a vizsgált kilenc uniós tagállamban élő romák legfeljebb 80%-ának életkörülményeit, alapvető jogainak érvényesülését és megkülönböztetéssel kapcsolatos tapasztalatait tükrözik (további részletekért lásd „A felmérésről dióhéjban”).
- **A felmérés résztvevői** – a felmérésben való részvételre azok a 16 évnél idősebb, magánháztartásokban élő személyek voltak jogosultak, akik magukat romának tartják, és akiknek a szokásos tartózkodási helye legalább 12 hónapja az EU területén volt.

■ **A felmérés kérdései** – a válaszadók tájékoztatást adtak személyes helyzetükről és életkörülményeiről, valamint a háztartás tagjainak alapvető szocio-demográfiai jellemzőiről. A felmérésben szerepelnek a foglalkoztatás, oktatás, lakhatás, egészségügy területén és állami vagy magánszolgáltatások igénybevétele közben elszenvedett megkülönböztetésre, valamint az ilyen incidensek bejelentésének mértékére vonatkozó kérdések. A felmérésben ezenkívül az áldozatként átélt bűncselekményekről (köztük a gyűlölet-bűncselekményekről) is tettek fel kérdéseket. A válaszadókat emellett a jogtudatosságról és a jogorvoslati lehetőségek ismeretéről is kérdezték. A kérdőív az EU-MIDIS I-re és a romákról szóló 2011-es felmérésre épült. Ezt fejlesztették tovább az érdekelt felekkel és szakértőkkel folytatott konzultációk alapján, amit 2014-ben egy kognitív előtesztelés követett (ez egy kvalitatív eszköz a kérdőív összeállításának javításához).¹⁰ A felméréshez tartozó interjúkat 2015. október és 2016. április között bonyolították le.

■ **Válogatott mutatók** – a jelentésben bemutatott mutatókészlet a nemzeti romaintegrációs stratégiák 2020-ig érvényes uniós keretrendszerének kiemelt területeit tükrözi: foglalkoztatás és szegénység, oktatás, lakhatás, egészségügy, hátrányos megkülönböztetés és jogtudatosság. A részletes eredmények és a további mutatók elemzésének megjelenése 2017-ben várható. Az összehasonlító elemzés érdekében a mutatók lehetőség szerint megegyezzenek a standard európai felmérésekben – úgymint az EU SILC vagy az EU LFS – alkalmazottakkal. Az összehasonlítható mutatók esetében elvégeztük az első összehasonlítást a romákról szóló 2011-es felméréssel és az EU-MIDIS I felméréssel, de ezt csak a nagyobb eltéréseknél jelezzük. Tekintettel a mintavételi módszerek fejlődésére és a mintavételi súlyok 2016-os alkalmazására, a romákról szóló 2011-es felméréssel vagy az EU-MIDIS I felméréssel való összehasonlíthatóság behatárolt, az egyéni eseteknél vázolt fenntartásokkal (további részletekért lásd „A felmérésről dióhéjban”). Az egyes vizsgált országokra érvényes tendenciák elemzésekor figyelembe kell venni a módszertani fenntartásokat és a statisztikai eltérést, valamint a további beható elemzés szükségességét.

⁸ FRA (2012).

⁹ Európa Tanács (2012).

¹⁰ Lásd Willis, G. B. (2005), 3. o.

1

Fontosabb megállapítások és az FRA véleményei

Az FRA véleményeit, amelyek az EU-MIDIS II romákról szóló fő megállapításaira épülnek, szembe kell állítani az „Európa 2020” uniós növekedési stratégiában kitűzött célokkal és még inkább a romák integrációját célzó hatékony tagállami intézkedésekről szóló 2013-as tanácsi ajánlással.

Az Európa 2020 stratégia azt tűzte ki célul, hogy 2020-ra 20 millióval csökkenjen a szegénység vagy társadalmi kirekesztés által fenyegetett emberek száma. A szegénység és társadalmi kirekesztés érintettjei között felülreprezentáltak a romák: az FRA romákról szóló első, 2011-es felmérése azt állapította meg, hogy a megkérdezett romák közül 10-ből legalább nyolcan ki voltak téve a szegénység veszélyének, és átlagosan kevesebb mint egyharmaduknak volt fizetett munkája, ugyanakkor közel felüknek a szálláshelyén az alapvető felszereltség is hiányzott, amilyen a beltéri konyha, beltéri toalett, beltéri zuhanyzó vagy kád, illetve az elektromos áram.

Az Európai Bizottság 2011. áprilisban elfogadta a nemzeti romaintegrációs stratégiák 2020-ig érvényes uniós keretrendszerét, amely négy fő területre helyezi a hangsúlyt: az oktatásra, a foglalkoztatásra, az egészségügyi ellátásra és a lakhatásra. A tagállamok e keretrendszer alapján kidolgozták a saját nemzeti romaintegrációs stratégiáikat és integrált politikai intézkedéscsomagjaikat. A Foglalkoztatási, Szociálpolitikai, Egészségügyi és Fogyasztóvédelmi Tanács (EPSCO) 2013. decemberben egy ajánlásban adott útmutatást a tagállamoknak a romaintegrációs intézkedéseik hatékonyságának

javításához. Az EU ugyanekkor az uniós strukturális és beruházási alapokon keresztül finanszírozást különített el, és bevezetett egy külön előzetes tematikus feltételeességet, amely előírja, hogy a romák integrációjára szolgáló alapok felhasználásához megfelelő nemzeti romaintegrációs stratégiának kell érvényben lennie.

1.1. Szegénység és társadalmi kirekesztés

Az EU-MIDIS II azt mutatja, hogy a romák 80%-a továbbra is a hazájukra érvényes szegénységi küszöb alatt él; hogy a romák egyharmadának otthonában nincs vezetékcsatlakozás; hogy a romák egyharmadának otthonában nincs elektromos áram; és hogy a romák egyharmada (27%), illetve a roma gyermekek egyharmada (30%) olyan háztartásban él, ahol a felmérést megelőző hónapban legalább egyszer előfordult éhezés.

Ez azt jelzi, hogy a romák integrációját célzó hatékony intézkedésekről szóló 2013-as tanácsi ajánlásnak a szociális beruházás révén történő szegénységcsökkentésre vonatkozó célját még egyáltalán nem sikerült elérni. Ugyanez érvényes az Európai Bizottság „Beruházások a gyermekek érdekében: a hátrányos helyzetből való kitörés” című 2013-as ajánlására is, amely útmutatást ad a tagállamoknak a gyermekszegénység és társadalmi kirekesztés kezelésére irányuló szakpolitikák megszervezéséhez és végrehajtásához.

Az FRA 1. véleménye

Az uniós tagállamoknak át kell alakítaniuk az európai szemeszter szerinti nemzeti reformprogramjait, és az első helyen kell foglalkozniuk a szegénység szűlésének formáinak enyhítésével, különös tekintettel a romák körében előforduló éhezésre, alultápláltságra és rendkívül rossz lakáskörülményekre, amint azt az ENSZ 1. fenntartható fejlesztési célja is előírja.

Az EU tagállamainak biztosítaniuk kell, hogy a hátrányos helyzetű személyek, köztük a romák számára garantált szociális védelmi rendszerek és szociális szolgáltatások megfelelőek és hozzáférhetőek legyenek, és azokat a potenciális kedvezményezettek használják.

Az Európa 2020 stratégia nemzeti célszámainak és a nemzeti reformprogramoknak kifejezetten foglalkozniuk kell a roma gyermekek veszélyeztetettségével, biztosítva, hogy a háztartások legalább vezetékkel, elektromos árammal és elegendő alapterülettel rendelkezzenek, alkalmas lakhatáshoz férjenek hozzá.

Az uniós tagállamoknak teljes mértékben ki kellene használniuk a leginkább rászoruló személyeket támogató európai segítségnyújtási alapot,¹¹ hogy az iskolákban és gyermekgondozó intézményekben ingyenes étkezést biztosítsanak minden olyan gyermeknek, köztük a romáknak is, akik rászorulnak és alultápláltságtól szenvednek.

1.2. Munkaerőpiaci részvétel

Az EU-MIDIS II azt állapította meg, hogy a felmérés idején a 16 év feletti romáknak mindössze egynegyede volt „foglalkoztatott” vagy „önfoglalkoztató”. A roma nők sokkal alacsonyabb foglalkoztatási rátákról számoltak be, mint a férfiak – 16% a 34%-hoz képest. A felmérés összességében azt mutatja, hogy a 20–64 éves romák körében 43% a fizetett munkát végzők aránya, ami jóval elmarad az EU 2015-ben mért 70%-os átlagától. A fiatalok helyzete lényegesen rosszabb: a felmérés idején a 16–24 éves romák átlagosan 63%-a nem állt foglalkoztatásban és nem vett részt oktatásban vagy képzésben, szemben az EU 12%-os átlagával ugyanebben a korcsoportban. Ennél a korosztálynál az eredmények jelentős nemek közötti különbséget is mutatnak: a fiatal roma nők 72%-a nem foglalkoztatott és nem részesül oktatásban vagy képzésben, ezzel szemben a fiatal roma férfiaknál 55% ez az arány.

¹¹ A leginkább rászoruló személyeket támogató európai segítségnyújtási alap (FEAD) olyan tagállami intézkedéseket támogat, melyek révén természetbeni segítséget – például ételmiszert, ruházatot és személyes használatra szolgáló alapvető létfenntartási cikkeket – biztosítanak a leginkább rászoruló társadalmi csoportok számára.

Ez arra utal, hogy nagyon nehéz lesz elérni a 2013-as tanácsi ajánlás célját, miszerint hatékony intézkedésekkel kell biztosítani a romákkal szembeni egyenlő bánásmódot a munkaerőpiachoz és a foglalkoztatási lehetőségekhez való hozzáférés terén.

Az FRA 2. véleménye

Az uniós tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a 2013-as tanácsi ajánlás munkaerőpiacra való belépésre vonatkozó rendelkezéseit végrehajtó intézkedések kellő figyelmet fordítsanak az oktatásból és képzésből a foglalkoztatásba való átmenetre, hogy az oktatási beruházás munkalehetőségeket biztosítson a hátrányos helyzetű személyek, köztük a romák, és különösen a fiatalok és a nők számára.

Az uniós tagállamoknak ösztönözniük kell a vállalkozások nagyobb arányú bevonását, különösen helyi szinten, és mérlegelniük kell a szociális vállalkozások elindításának támogatását, hogy munkahelyeket teremtsenek a romák számára, közép- és nagyvállalatok között.

Az uniós tagállamoknak végre kell hajtaniuk a 2013-as tanácsi ajánlás arra vonatkozó rendelkezéseit, hogy ösztönözzék az etnikai kisebbségi származású, például roma személyek, különösen a nők foglalkoztatási lehetőségeit a közszolgáltatásban. A közigazgatás számára előnyös lehet a személyzet etnikai sokszínűsége, ami egyúttal javítaná a romák által érzékelt sajátos problémák megismerését, és pozitív példaképeket mutatna az etnikai kisebbségi közösségeknek.

1.3. Oktatás

A romákról szóló első, 2011-es jelentés aggasztó eredményeket hozott. Kiderült, hogy a vizsgált roma gyermekeknek csak a fele járt iskola-előkészítőbe vagy óvodába, és a tankötelezettség után csak nagyon kis hányaduk tanult tovább. Az EU-MIDIS II eredményei azt mutatják, hogy a roma gyermekek minden oktatási mutató tekintetében elmaradnak a nem roma társaik mögött. A roma gyermekek négyévestől a tankötelező kor alsó korhatáráig terjedő csoportjának csak nagyjából a fele (53%) vesz részt kisgyermekkorú nevelésben. A 6–24 év közötti romák átlagosan 18%-a a saját korosztályának megfelelően alacsonyabb szintű oktatásba jár. Az iskolából lemorzsolódó romák aránya az általános népességgel összehasonlítva aránytalanul magas. A gyakorlat jogi tiltása és az Emberi Jogok Európai Bíróságának közelmúltbeli ítélezési gyakorlata ellenére Bulgáriában, Görögországban, Magyarországon és Szlovákiában továbbra is probléma az iskolai szegregáció.

Ez arra utal, hogy nem sikerült elérni a 2013-as tanácsi ajánlásnak azt a célját, hogy hatékony intézkedésekkel

biztosítsák az egyenlő bánásmódot és a roma gyermekek színvonalas többségi oktatáshoz való hozzáférést, és hogy minden roma tanuló elvégezze legalább a kötelező oktatást. Az eredmények azt jelzik, hogy az állami hatóságok nem tettek hatékony intézkedéseket annak érdekében, hogy biztosítsák a roma gyermekek egyenlő részvételét az iskola-előkészítő vagy óvodai, felső középfokú vagy felsőfokú oktatásban.

Az FRA 3. véleménye

Az uniós tagállamoknak végre kell hajtaniuk a 2013-as tanácsi ajánlásnak az iskolai szegregáció azonnali megszüntetésére felszólító rendelkezését, ehhez pedig azonnali intézkedéseket kell tenniük, hogy biztosítsák minden roma gyermek egyenlő részvételét az integrált iskolákban és osztályokban.

A nemzeti oktatásügyi hatóságoknak a roma civil társadalommal és a helyi önkormányzatokkal szoros együttműködésben kell törekedniük a közösségi konfliktusok és/vagy cigányellenes megnyilvánulások rendezésére, amelyek miatt a roma szülők nem íratják integrált iskolába vagy osztályba a gyermekeiket.

A helyi önkormányzatoknak figyelembe kell venniük a roma gyermekek általános életkörülményeit és az oktatás terén előttük álló akadályokat. A szakpolitikai intézkedéseknek ösztönzőket, szociális és tanulmányi támogatást kell kínálniuk az iskolákban, hogy ellensúlyozzák a roma gyermekek előtt álló kihívások sokaságát, és javítsák az egyenlő életkedésre való esélyeiket.

A nemzeti oktatásügyi hatóságoknak biztosítaniuk kell a szükséges támogatást és erőforrásokat a roma diákpopulációval rendelkező iskolák részére, hogy a roma gyermekek az életkoruknak megfelelő osztályokba iratkozzanak be, és csökkenjen a lemorzsolódási ráta.

1.4. Jogtudatosság és a megkülönböztetés bejelentése

A romákról szóló 2011-es felmérésben a válaszadók nagyjából fele jelezte, hogy úgy érzi, hogy az etnikai származása miatt megkülönböztetésnek van kitéve. Csak a válaszadók kisebb része tudott a munkahelyi jelentkezésre vonatkozó, az etnikai származás alapján történő megkülönböztetést tiltó törvényekről.

Az EU-MIDIS II azt állapította meg, hogy a romák a mindennapi életben továbbra is túrhetetlen mértékű megkülönböztetéssel néznek szembe, akár álláskeresőknél, akár a munkahelyen, az oktatásban, az egészségügyi ellátásban, illetve a közigazgatási szervekkel

való kapcsolatban vagy éppen az üzletekben. A romák közel fele (41%) úgy találta, hogy a mindennapi élet fenti területein az elmúlt öt évben legalább egy alkalommal megkülönböztetés érte az etnikai származása miatt. A romák egynegyede (26%) jelezte, hogy az érzékelt megkülönböztetés legutóbbi esete a felmérést megelőző 12 hónapban volt. Az elmúlt 12 hónapban történt megkülönböztetés legmagasabb előfordulási arányát az állami vagy magánszolgáltatások igénybevétele (19%) és az álláskeresőknél (16%) közben lehetett megfigyelni. Az elszenvedett megkülönböztetésről azonban átlagosan csak a romák 12%-a számolt be valamilyen hatóságnak. A megkérdezett romák közel egyharmada (27%) ráadásul nem ismert semmilyen, az etnikai származáson alapuló megkülönböztetést tiltó törvényt, és a romák többsége (82%) nem tudott olyan szervezetről, amely támogatást nyújt a megkülönböztetés áldozatainak.

Ez arra utal, hogy bár a 2013-as tanácsi ajánlás kifejezetten megemlíti a megkülönböztetés elleni horizontális politikai intézkedések széles körét, még sokat kell tenni azért, hogy biztosított legyen a faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK)¹² hatékony gyakorlati végrehajtása, amint azt az ajánlás kifejezetten megköveteli.

Az FRA 4. véleménye

Az uniós tagállamoknak gondoskodniuk kell arról, hogy a közigazgatási és esélyegyenlőségi szerveik a 2013-as tanácsi ajánlásban előírtak szerint megtegyék a szükséges intézkedéseket a faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) hatékony és gyakorlati végrehajtása érdekében, külön figyelmet fordítva a nemi aspektusokra.

Az uniós tagállamoknak és az Európai Bizottságnak nagyobb mértékben kell támogatnia a romák jogtudatosságának növelésére irányuló civil társadalmi erőfeszítéseket.

Az uniós tagállamoknak teljes mértékben végre kell hajtaniuk a 2000/43/EK irányelv 10. cikkét, amely arra kötelezi a tagállamokat, hogy az irányelvnek megfelelően elfogadott rendelkezéseket, valamint a már hatályban lévő vonatkozó rendelkezéseket „egész területükön megfelelő módon az érintett személyek tudomására hozzák”.

¹² A Tanács 2000. június 29-i [2000/43/EK irányelve](#) a személyek közötti, faji vagy etnikai származásra való tekintet nélküli egyenlő bánásmód elvének alkalmazásáról, HL L 180., 2000.7.19.

1.5. A hatékonyabb ellenőrzés és értékelés felé

A 2013-as tanácsi ajánlásban kért strukturális intézkedések egyike a szakpolitikák ellenőrzésére és értékelésére vonatkozik. Az Európai Bizottság és az FRA évek óta szorgalmazzák az etnikai származás szerint csoportosítható adatok gyűjtését, amelyek a válaszadók saját bevallása szerinti identitásán alapulnak, az összegyűjtésük önkéntes alapon történik, az uniós és nemzeti adatvédelmi szabályozások teljes tiszteletben tartása mellett. Ezzel összefüggésben az FRA rendszeres felméréseket végez az etnikai, vallási és más kisebbségek körében. Egy olyan közös módszertan kialakítását, amely a társadalmi befogadásuk megfigyeléséhez releváns, összehasonlítható adatokkal szolgál a tagállamok területén élő roma népességről, a legjobban uniós szinten, az összes tagállam szoros együttműködésével lehet megvalósítani.

Mindenek fényében a Számvevőszék – a romák integrációjával kapcsolatos uniós szakpolitikai kezdeményezésekről és pénzügyi támogatásról szóló 2016-os különjelentésének 8. ajánlásában – arra hívta fel az Európai Bizottságot, hogy a tagállamokkal együttműködve dolgozzon ki egységes módszertant. A Bizottságot felkérték, hogy „ösztönözze a tagállamokat arra, hogy az elkövetkező két évben a nemzeti jogi keretekkel és uniós jogszabályokkal – beleértve az esetleges eltéréseket is – összhangban átfogó statisztikai adatgyűjtést végezzenek az etnikai hovatartozásról.”

Az FRA 5. véleménye

Az Európai Bizottságnak szorgalmaznia kell, hogy az uniós tagállamok mérlegeljék az etnikai hovatartozásra vonatkozó statisztikai adatok gyűjtését a munkaerő-felmérés (LFS) és az Európai Unió jövedelmekre és életkörülményekre vonatkozó statisztikai (EU-SILC) keretében. Bár a roma népességről szóló statisztikai adatgyűjtés technikailag és jogi szempontból is nehézkes, egyes tagállamok sikeresen tesztelték az etnikai hovatartozásra vonatkozó kérdések felvételét az EU-SILC-be és az LFS-be.

2

Mit mutatnak az eredmények?

2.1. Szegénység és marginalizált életkörülmények

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 25. cikke, amelyre a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányának (ICESCR) 11. cikke hivatkozik, elismeri a személyek jogát „a saját maga és családja egészségének és jólétének biztosítására alkalmas életszínvonalhoz, ideértve az élelmet, a ruházatot, a lakást, az orvosi ellátást és a szükséges szociális szolgáltatásokat”.¹³ Ezek a nemzetközi emberi jogi eszközök az (átdolgozott) Európai Szociális Chartával együtt szélesebb alapot biztosítanak az Európai Bizottság által 2016-ban meghirdetett szociális jogi konzultáció új európai pillérének felépítéséhez.¹⁴

A szegénység és a társadalmi kirekesztés leküzdése az Európa 2020 stratégia egyik kiemelt célja. A romák integrációját célzó hatékony intézkedésekről szóló 2013-as tanácsi ajánlás a szegénység visszaszorítását összekapcsolja a munkaerőpiaci aktivizálást és képessé tételt szolgáló politikákkal.¹⁵ Ugyancsak ez a lényege az Egyesült Nemzetek (ENSZ) fenntartható fejlesztési céljai (FFC) közül az 1. célnak, amely a szegénység minden megjelenési formájának 2030-ig történő felszámolására

szólít fel, és arra törekszik, hogy a szegények és kiszolgáltatottak számára biztosítsa a szociális védelmet, és növelje az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférést.¹⁶

Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai és alcéljai

1. cél: A szegénység minden formájának felszámolása a világ minden részén.

1. alcél: A mélyszegénység felszámolása a világ minden részén 2030-ig; ez jelenleg definíció szerint a napi 1,25 dollárnál kevesebből élőknek jelenti.

2. alcél: 2030-ig minden korosztályban legalább a felére csökkenteni a nemzeti definíciók szerint szegénységben élő férfiaknak, nőknek és gyermekeknek az arányát, a szegénység minden dimenzióját beleértve.

3. alcél: Országos szinten megfelelő szociális védelmi rendszerek és intézkedések bevezetése mindenki számára, beleértve a minimumokat, és a szegények és kiszolgáltatottak körében jelentős lefedettség elérése 2030-ig.

10. cél: Az országokon belüli és az országok közötti egyenlőtlenségek csökkentése.

1. alcél: A lakosság alsó 40 százaléka körében a nemzeti átlagot meghaladó ütemű jövedelemnövekedés fokozatos elérése és fenntartása 2030-ig.

¹³ Az Egyesült Nemzetek (ENSZ) Közgyűlése, Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata, 1948. december 10., 25. cikk. Lásd még ENSZ Közgyűlés, A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya, 1976. január 3., 11. cikk.

¹⁴ Európai Bizottság (2016).

¹⁵ 2013-as tanácsi ajánlás, 2.6. ajánlás, A szegénység csökkentése a szociális beruházás révén.

¹⁶ Lásd az 1. FFC-t. Lásd még: FRA (2016).

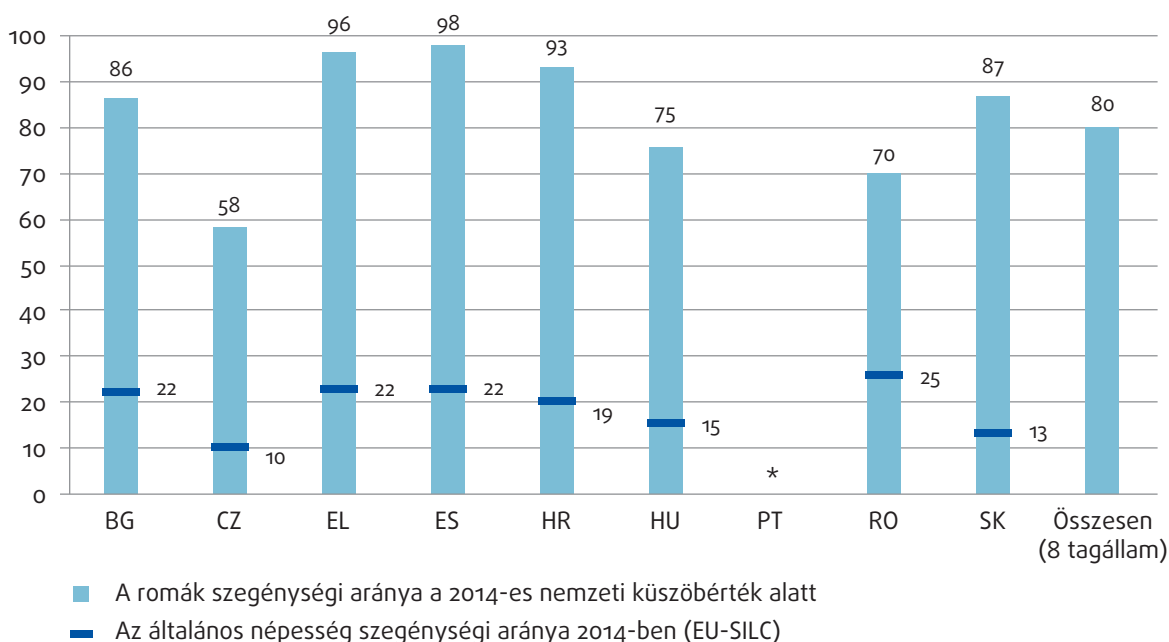
2.1.1. Jövedelmi szegénység

A szegénységi arányba beletartoznak mindazok, akiknél a háztartásra számított ekvivalens jövedelem nem éri el a nemzeti szegénységi küszöböt, amely a társadalmi juttatások utáni éves mediánjövedelem 60%-a, és amelyet az Eurostat évente közzétesz.¹⁷

Összességében a megkérdezett romák és gyermekeik 80%-a él az adott ország szegénységi küszöbe alatt

(1. ábra). Összehasonlításképpen, az EU egészének átlagát tekintve 2014-ben a népesség 17%-át fenyegette a szegénység. Spanyolországban (98%), Görögországban (96%) és Horvátországban (93%) a felmérésben részt vevő roma populáció szinte egészére igaz, hogy a jövedelmük a nemzeti szegénységi küszöb alatt marad. Az arány a Cseh Köztársaságban a legalacsonyabb (58%), de még így is közel hatszor magasabb, mint az általános népesség körében.

1. ábra: A romák szegénységi aránya (a társadalmi juttatások utáni medián ekvivalens jövedelem 60%-a alatt), összehasonlítva az általános népesség Eurostat szerinti 2014-es arányával, uniós tagállamok szerint (%)^{a, b}

Megjegyzés: * Nem alkalmazandó. A Portugáliára vonatkozó értéket a hiányzó értékek nagy száma (> 50%) miatt nem lehet közölni.

^a A roma háztartásokban élő összes személy közül (n = 26 571); súlyozott eredmények.

^b Az EU-MIDIS II felmérés alapján a szegénységi arányba mindazok a személyek tartoznak bele, akiknél a háztartás ekvivalens folyó havi jövedelme nem éri el az (Eurostat által közzétett) 2014-es nemzeti szegénységi küszöb egytizenketted részét. Az ekvivalens jövedelem a háztartás teljes, adózás és egyéb levonások utáni jövedelme osztva a háztartás tagjainak ekvivalens felnőttekre átszámított számával; az úgynevezett módosított OECD ekvivalencia skála (1-0,5-0,3) használatával. Eurostat [ilc_li02] (2016.09.14-i letöltés).

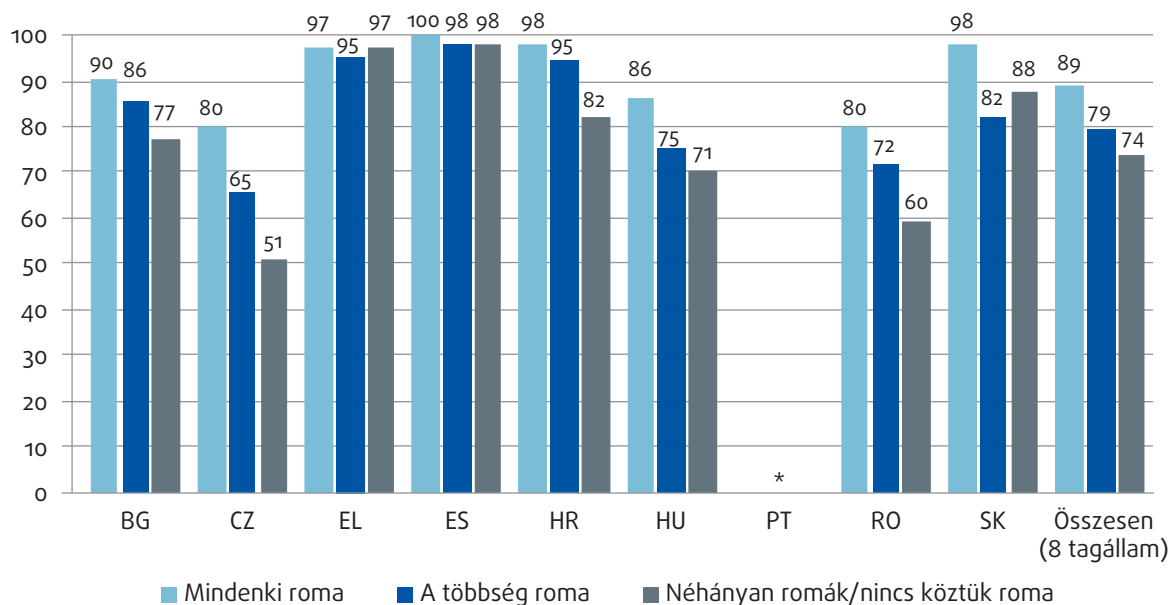
Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014.

17 Az EU-MIDIS II alapján számított arány korlátozott mértékben hasonlítható össze a „szegénységi küszöb a társadalmi juttatások után” uniós mutatóval. Egyrészt az EU-MIDIS II jövedelemre vonatkozó információit 2015-2016-ban gyűjtötték, de az alkalmazott szegénységi küszöb a 2014-es EU-SILC adatain alapul (a megírásakor rendelkezésre álló legfrissebb adatok). Mivel a 2015-2016-os szegénységi küszöb várhatóan magasabb lesz, ez a jelentés alábecsülheti a romákra vonatkozó szegénységi arányt. Az EU-MIDIS II felmérésben a háztartás aktuális havi jövedelméről kérdezték a válaszadókat. Ez a háztartás éves jövedelmének alábecsüléséhez vezethet, ami azt jelenti, hogy az EU-MIDIS II esetleg túlbecsüli a szegénységi kockázati rátát. Ezzel szemben az Eurostat mutatóhoz gyűjtött adatok a háztartás éves jövedelméről szolgálnak információval.

Úgy tűnik, hogy a jövedelmi szegénység összefügg a romák települési koncentrációjával. A szegénységi küszöb alatt élő romák aránya a legtöbb országban azokon a környékeken a legmagasabb, ahol a válaszadók megítélése szerint „kizárólag” vagy „többségében” roma

háttérű lakosok élnek (2. ábra). Kivétel ez alól Görögország és Spanyolország – ebben a két tagállamban a szegénység kockázata különösen nagy, de a környékek között nincsen jelentős különbség.

2. ábra: Szegénységi arányok^a és a romák települési koncentrációja^b, uniós tagállamok szerint (%)^c

Megjegyzés: * Nem alkalmazandó. A Portugáliára vonatkozó értéket a hiányzó értékek nagy száma (> 50%) miatt nem lehet közölni.

^a A roma háztartásokban élő összes személy közül, kivéve Portugáliát (n = 26 419); súlyozott eredmények.

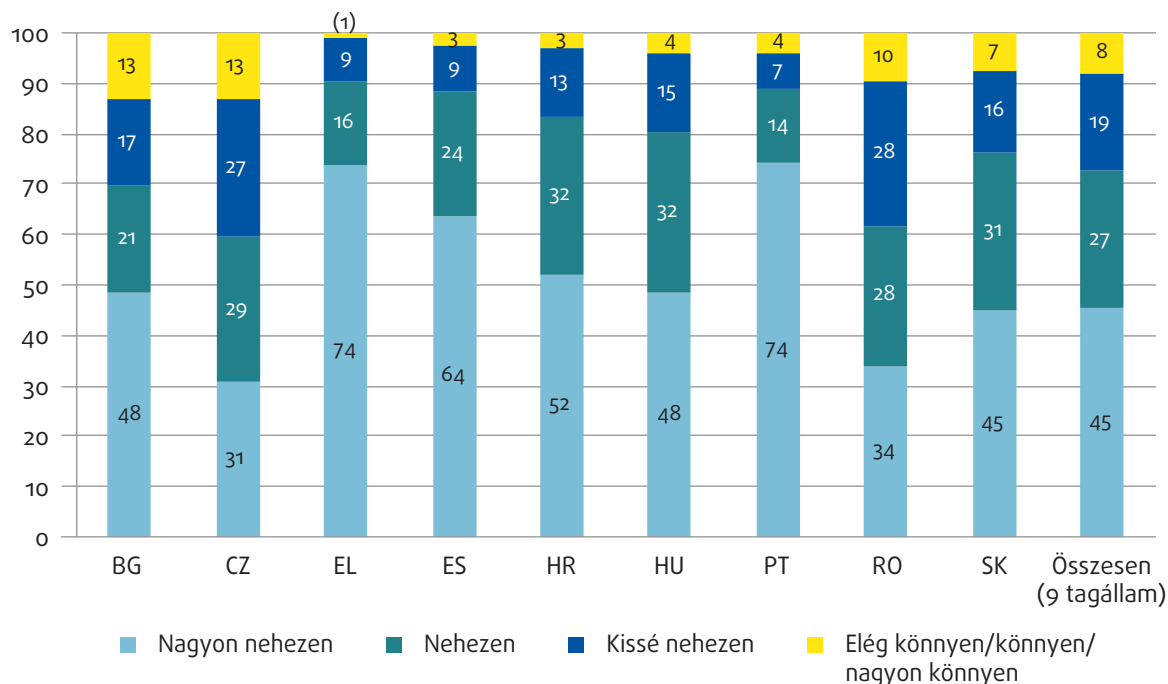
^b A koncentrációra így kérdeztek rá: „A környéken, ahol él, a lakosság mekkora részéről mondaná, hogy Önhez hasonlóan roma származású: minden lakos, a többségük, néhányan, vagy nincs köztük roma?”

^c A kerekítés következtében az ábrán lévő kategóriák összegei egy százalékponttal eltérhetnek a szövegben megadottól.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

Arra a kérdésre, hogy a háztartás teljes jövedelme elegendő-e a szükségletek kielégítésére, a megkérdezett romák 92%-a jelezte, hogy van némi nehézsége e téren, de közülük 45% „nagyon nehezen” jön ki a pénzből. Görögországban és Portugáliában ez az arány eléri a 74%-ot (3. ábra).

3. ábra: Mennyire „jönnek ki a pénzükből”, romák, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes személy közül (n = 31 334); súlyozott eredmények.

^b A felmérésben szereplő kérdés: „Ha a háztartásának teljes jövedelmére gondol, mennyire tud kijönni a háztartás a pénzből?”

^c A kerekítés következtében az ábrán lévő kategóriák összegei egy százalékponttal eltérhetnek a szövegben megadottól.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.1.2. Éhezés

Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatának 25. cikke és az ICESCR 11. cikke kimondta a személyek élelemhez és szükséges szociális szolgáltatásokhoz való jogát. A szociális segítségnyújtáshoz való jogot az EU Alapjogi Chartájának 34. cikke is megállapítja (a szociális biztonsághoz és a szociális segítségnyújtáshoz való hozzáférés). Ezeket nyilvánvalóan megsértik, ha az emberek éhezéstől és alultápláltságtól szenvednek. A Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Bizottsága (CESCR) a 12. általános észrevételében (1999) értelmezte az élelemhez való jogot, és megállapította, hogy a jog akkor valósul meg, ha minden férfi, nő és gyermek, akár egyedül, akár másokkal közösségben, fizikai és gazdasági szempontból mindig hozzájut a megfelelő élelmiszerhez vagy a beszerzéséhez szükséges eszközökhöz. Az éhínség megszüntetése és az élelmiszerbiztonság megvalósítása szintén a fenntartható fejlesztési célok egyik pillére.

A 4. ábra azt mutatja, hogy a megkérdezett romák 7%-a olyan háztartásban él, ahol a felmérést megelőző hónapban legalább egy személy rendszeresen (azaz négyszer vagy többször) éhesen feküdt le aludni. Ez a Horvátországban élő romák 17%-ára, a Görögországban élő

Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai és alcéljai

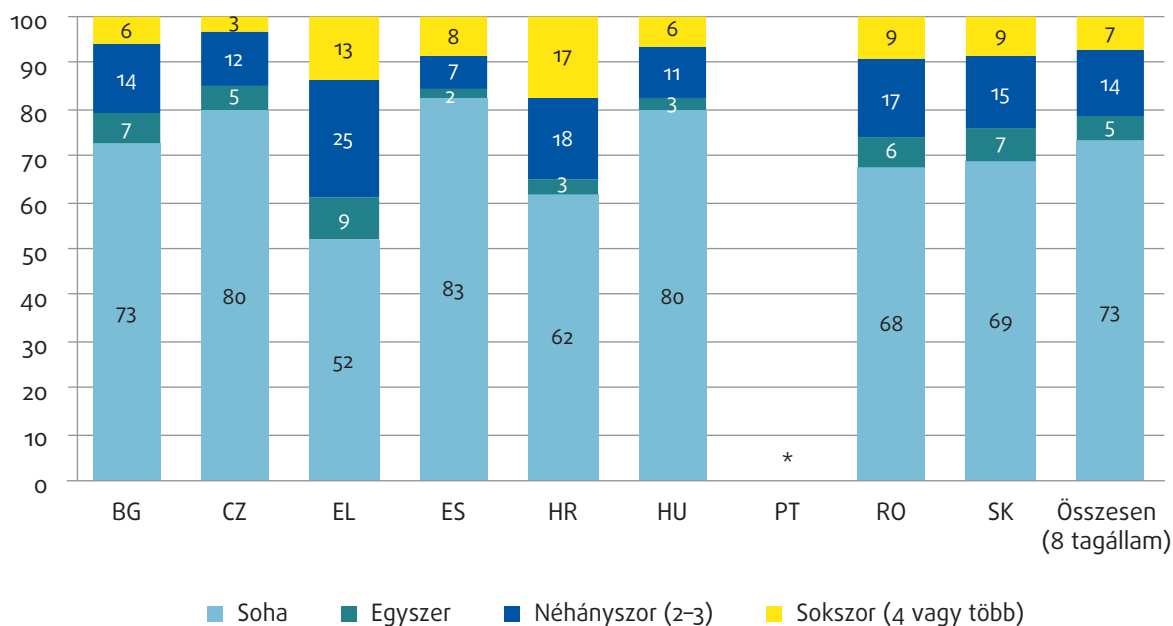
2. cél: Az éhínség megszüntetése, élelmiszer-biztonság és élelmezés javítása, fenntartható mezőgazdaság elősegítése.

1. alcél: Az éhínség megszüntetése 2030-ig és a biztonságos, tápláló és elegendő élelmiszerhez való hozzáférés biztosítása egész évben minden ember számára, különös tekintettel a szegényekre és kiszolgáltatottakra, köztük a csecsemőkre.

2. alcél: Az alultápláltság minden formájának megszüntetése 2030-ig, beleértve az 5 év alatti gyerekek körében a növekedés leállítására és a súlycsökkenésre vonatkozó, nemzetközileg elfogadott célok elérését 2025-ig, valamint a serdülő lányok, a várandós és szoptató nők és az idősebbek táplálkozási szükségleteinek kezelése.

romák 13%-ára és a Magyarországon élő romák 11%-ára volt igaz. Görögországban szinte minden második személy (47%) olyan háztartásban él, ahol a felmérést megelőző hónapban valakinek éhesen kellett aludni mennie. Ez különösen azért aggasztó, mert eközben Görögországban a legmagasabb a fizetett munkát végző romák aránya, ami láthatólag az alapszükségleteket, például

4. ábra: Az olyan háztartásokban élő romák, ahol az előző hónapban legalább egy ember egyszer, párszor, négyszer vagy többször éhesen feküdt le aludni, uniós tagállamok szerint (%)^{a, b}

Megjegyzés: * Nem alkalmazandó. A Portugáliára vonatkozó értéket a hiányzó értékek nagy száma (> 25%) miatt nem lehet közölni.

^a A roma háztartásokban élő összes személy közül (n = 31 793); súlyozott eredmények.

^b A felmérésben szereplő kérdés: „Előfordult az elmúlt hónapban, hogy Ön vagy a háztartásban valaki más éhesen ment aludni amiatt, hogy nem volt elég pénz élelmiszerre? Ha igen, az elmúlt hónapban milyen gyakran fordult ez elő?”

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

az élelmiszert sem fedezi. Az eredmények ráadásul azt mutatják, hogy a vizsgált országokban átlagosan a romák egyharmada olyan háztartásban él, ahol az éhezés az elmúlt hónapban legalább egyszer előfordult.

A 2011-es felmérési eredményekkel összehasonlítva Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Magyarországon és Romániában csökkent az olyan háztartásokban élő romák aránya, ahol a megelőző hónapban legalább egy ember legalább egyszer éhesen ment aludni. Görögországban, Szlovákiában és Spanyolországban nem változott az arány.

2.2. Munkaerőpiaci részvétel

Az Unió Alapjogi Chartájának 15. cikke védi a munkavállaláshoz való jogot. Az Európa 2020 stratégia első kiemelt célja, hogy 2020-ra a 20–64 év közötti uniós népesség 75%-a legyen foglalkoztatott. A 2013-as tanácsi ajánlás azt javasolja, hogy a tagállamok tegyenek hatékony intézkedéseket ennek elérése érdekében, beleértve a megkülönböztetés elleni fellépést és az első munkatapasztalat, a szakképzés, a munkahelyi képzés, az egész életen át tartó tanulás és a készségfejlesztés támogatását, valamint az önfoglalkoztatás és a vállalkozói készség támogatását. A 8. FFC – inkluzív és

fenntartható gazdasági növekedés elősegítése, foglalkoztatottság és tisztességes munka biztosítása mindenki számára – alá tartozó alcélok közül három kifejezetten a munkaerőpiaci részvétellel foglalkozik.

Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai és alcéljai

8. cél: *Inkluzív és fenntartható gazdasági növekedés elősegítése, foglalkoztatottság és tisztességes munka biztosítása mindenki számára.*

5. alcél: 2030-ig a teljes és termelékeny foglalkoztatottság megvalósítása és tisztességes munka biztosítása minden férfi és nő számára, beleértve a fiatalokat és fogyatékkal élőket, és egyenlő értékű munkáért egyenlő bérezés.

6. alcél: A foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben részt nem vevő fiatalok arányának jelentős csökkentése 2020-ig.

8. alcél: A munkajogok védelme és a biztonságos munkakörnyezet támogatása minden munkavállaló számára, beleértve a migráns munkavállalókat, különösen a női migránsokat és a bizonytalan foglalkoztatási helyzetben lévőket.

2.2.1. Fő tevékenység szerinti státus

A 16 évesnél idősebb romák átlagosan egynegyede (25%) nyilatkozott úgy, hogy a fő tevékenysége szerint „foglalkoztatott” vagy „önfoglalkoztató” volt a felmérés idején (1. táblázat). Ebbe beletartozik a teljes munkaidős és részmunkaidős munka, valamint az „alkalmi munka” is, ha ezt tekintik a fő tevékenységnek.¹⁸ Az érintett kilenc uniós tagállam általános népességében majdnem kétszer ennyien (64%) állították, hogy foglalkoztatottak.¹⁹ A 2011-es felmérési eredményekkel összehasonlítva nem lehet érdemi javulást megfigyelni. A romák saját bevallás szerinti foglalkoztatási rátája Görögországban a legmagasabb (43%), ezután következik Magyarország (36%) és Portugália (34%). A legalacsonyabb arányt Horvátországban (8%) és Spanyolországban (16%) figyelték meg.

A vizsgált roma háztartások tagjainak egyharmada (34%) mondta magát „munkanélkülinek”, de az arányuk Horvátországban (62%), Spanyolországban (57%) és Bulgáriában (55%) meghaladta az 50%-ot. A válaszadók saját bevallása szerinti munkanélküliség különösen alacsony, 5%-os arányát figyelték meg Romániában, utána következett Portugália 17%-kal és Magyarország 23%-kal. Mivel a munkanélküliség érzékelése és a háztartási munkát végző személyek aránya összefügg, alaposabb, országos szintű vizsgálatra lenne szükség annak elemzéséhez, hogy ilyenkor elmarad-e a munkanélküliség vagy a munkaerőpiacról való kivonulás bejelentése, és hogy ezek lemondásból erednek-e.

Az 1. táblázat ráadásul jelentős nemek közötti különbséget mutat: a roma férfiak 34%-a mondta, hogy a fő tevékenysége szerint „foglalkoztatott”, szemben a roma nők 16%-ával. Összehasonlításképpen, a nemek közötti különbség az általános népességben is jelentős, de közel sem akkora, mint a romák körében (a férfiak 71%-a és a nők 57%-a foglalkoztatott). A munkaerőpiaci részvétel nemek közötti különbségét a romák körében megmagyarázhatja a nők nagyobb arányú részvétele a fő tevékenységnek tekintett háztartási munkában. A romákról készült 2011-es felmérés szintén jelentős különbséget talált a munkaerőpiaci részvételben, és azt állapította meg, hogy a nők nagyobb arányban foglalkoznak elsősorban „háztartási munkával”, ami 2016-ban (és 2011-ben is) a második leggyakoribb saját bevallás szerinti tevékenységi kategória volt a „munkanélküliség” után. Az EU-MIDIS II felmérés megállapításai szerint az összes megkérdezett roma nő 28%-a jelölte meg fő tevékenységnek a háztartási munkát, szemben az összes roma férfi 6%-ával. A roma nők körében a normál népesség nőtagjaival összehasonlítva magas ez az arány, ami a hagyományos nemi szerepekkel szembeni elvárásokkal is magyarázható.²⁰

A roma válaszadók nagyjából 12%-a állította, hogy fő tevékenységként „nyugdíjas”, és ebben a férfiak és a nők között nem volt jelentős különbség. Ez az érték viszonylag alacsony, és azt tükrözi, hogy az általános népességgel összehasonlítva a romák átlagban fiatalabbak. Ezt megmagyarázhatja a romák magasabb születési rátája és alacsonyabb várható élettartama a vizsgált országok többségében.²¹ A nyugdíjas romák aránya Horvátországban és Görögországban a legalacsonyabb, 2% körüli.

¹⁸ A „fő tevékenységgel” kapcsolatos kérdés a háztartás valamennyi tagjának a foglalkoztatási helyzetére vonatkozik. Ez eltér a foglalkoztatás ILO-nál alkalmazott, valamint a munkaerő-felmérésben használt (MAINSTAT változó) fogalmától. A „foglalkoztatásba” a családi vállalkozásban végzett, kis mennyiségű fizetetlen munka is beletartozik, mivel ez a család hasznát szolgálja.

¹⁹ Az Eurostathoz intézett, a saját bevallás szerinti munkaügyi jogállásról szóló munkaerő-felmérésre (MAINSTAT) vonatkozó adatkérés alapján, 15 év felettiek.

²⁰ FRA (2014).

²¹ Fundación Secretariado Gitano (szerk.) (2009).

1. táblázat: A jelenlegi fő tevékenység kilenc uniós tagállamban, a roma háztartásokban élő összes, 16 év feletti személy (%)^{a,b}

EU-tagállam		Foglalkoztatott	Munkanélküli	Betegség vagy rokkantság miatt nem dolgozik	Háztartási munka	Nyugdíjas	Egyéb inaktív (oktatás, katonai szolgálat, egyéb)
BG	Nők	16	59	(1)	6	16	3
	Férfiak	29	52	(1)	(0)	13	5
	Összesen	23	55	1	3	14	4
CZ	Nők	21	30	5	18	18	8
	Férfiak	37	35	3	(1)	16	8
	Összesen	29	32	4	9	17	8
EL	Nők	20	26	2	48	(1)	(2)
	Férfiak	67	25	4	(0)	(2)	(2)
	Összesen	43	26	3	25	2	2
ES	Nők	12	51	3	24	6	4
	Férfiak	21	63	5	(0)	6	5
	Összesen	16	57	4	12	6	5
HR	Nők	5	51	4	34	(1)	6
	Férfiak	11	74	3	(0)	(2)	8
	Összesen	8	62	4	17	2	7
HU	Nők	26	22	8	14	13	17
	Férfiak	45	24	5	(0)	16	9
	Összesen	36	23	6	7	14	13
PT	Nők	23	12	(1)	46	9	9
	Férfiak	44	22	(1)	(1)	15	18
	Összesen	34	17	(1)	24	12	13
RO	Nők	13	4	2	59	10	11
	Férfiak	42	6	4	22	13	13
	Összesen	28	5	3	40	12	12
SK	Nők	14	46	4	15	13	8
	Férfiak	26	50	4	(1)	11	8
	Összesen	20	48	4	8	12	8
Összesen (9 tagállam)	Nők	16	32	3	28	12	8
	Férfiak	34	35	4	6	12	9
	Összesen	25	34	4	17	12	8

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 16 évesnél idősebb személy közül (n = 22 097); súlyozott eredmények.

^b A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.2.2. Fizetett munka

A „fizetett munka” kifejezés olyan személyekre vonatkozik, akik a felmérés idején „foglalkoztatottak” vagy „önfoglalkoztatók” voltak,²² beleértve azokat, akik a megelőző négy hétben végeztek valamilyen munkát, hogy némi pénzt keressenek.²³ Ez egy durva közelítést ad a foglalkoztatási ráta definíciójáról, amelyet az Eurostat az Európa 2020 célok méréséhez használ.²⁴

Az „elmúlt 4 hétben végzett bármilyen fizetett munkáról” szóló kérdés átlagosan 18 százalékponttal növelte a foglalkoztatási rátát. A romák körében a fizetett munkát végzők aránya ilyenformán a vizsgált kilenc uniós tagállamban összességében 43% (5. ábra). Ez jócskán elmarad az EU-28 átlagos foglalkoztatási rátájától, ami 2015-ben 70% volt. A fizetett munka aránya Görögországban (52%) a legmagasabb, Horvátországban a legalacsonyabb (21%). Minden országban jelentős nemek közötti különbséget figyeltek meg, ezen belül a legnagyobb különbséget Görögországban tapasztalták (a roma nők 22%-a végzett fizetett munkát, szemben a roma férfiak 82%-ával), utána következett Románia (27% szemben az 64%-kal). Spanyolországban tapasztalták a legkisebb különbséget a két nem között, itt a roma nők 16%-a és a roma férfiak 31%-a végzett fizetett munkát a megelőző négy hétben.

A fizetett munkát végző romák aránya Görögországban közelíti meg legjobban a normál népességben mért arányt, sőt, itt a roma férfiaké még meg is haladja. Ezt egyrészt részben megmagyarázhatja a magukat „önfoglalkoztatónak” valló és alkalmi munkát végző romák magas aránya, amit a romákról szóló 2011-es felmérésben is megfigyeltek. Másrészt viszont a fizetett munkát végzők magas aránya és a magas szegénységi ráta (a görögországi romák esetében 96%) együttesen arra mutat, hogy a romák között sok a „dolgozó szegény”, vagy elsősorban rosszul fizetett foglalkozásokban dolgoznak. A fizetett munkát végző romák aránya az összes többi országban elmarad az általános népességben mért aránytól, a roma férfiak és a roma nők esetében egyaránt.

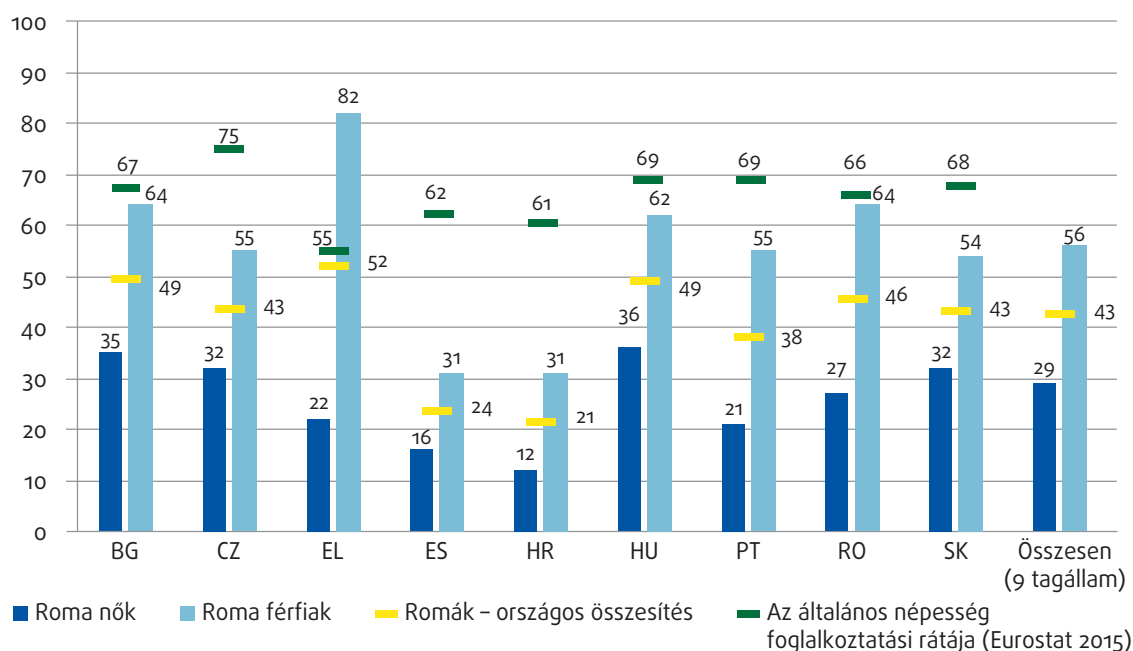
A fizetett munkát végző személyek aránya életkor szerint jelentősen eltér (2. táblázat), és ez mindegyik vizsgált országban hasonló mintázatot mutat. Összességében a 25–54 évesek 48%-a és a 20–24 évesek 38%-a végez fizetett munkát. Az idősebbek helyzete azonban lényegesen rosszabb: az 55–64 év közötti romák közül csak átlagosan 24% végez fizetett munkát, szemben az EU-28 azonos korcsoportba tartozó lakosságának átlagosan 53%-ával. Az 55 év feletti romák fizetett munkavégzési rátája csak Portugáliában (49%) és Görögországban (48%) közelíti meg az általános népesség foglalkoztatási rátáját, de minden csoportban messze elmarad az Európa 2020 stratégiában kitűzött 75%-os foglalkoztatási céltól. A fiatal – 16–24 éves – romák hasonlóan rossz helyzetben vannak: közülük átlagosan mindössze 27%-nak van fizetett munkája, szemben az EU-28 azonos korcsoportba tartozó fiataljainak átlagosan 33%-ával.

22 A családi vállalkozásokban fizetés nélkül dolgozó kisegítők ebből a meghatározásból ki lettek zárva.

23 A romákról szóló 2011-es felmérés nem tett fel kérdéseket „az elmúlt 4 hétben végzett bármilyen fizetett munkáról”, ezért a 2016-os eredményekkel nem lehet közvetlenül összehasonlítani.

24 A fizetett munka számított arányát nem lehet pontosan összehasonlítani az ILO fogalmain alapuló Eurostat foglalkoztatási rátával, amely 15 év feletti foglalkoztatottként határozza meg mindazokat, akik a referenciahéten legalább egy órát dolgoztak fizetésért, haszonért vagy családi nyereségért, illetve azokat a személyeket, akik a referenciahéten nem dolgoztak, de volt valamilyen munkahelyük vagy vállalkozásuk, ahonnan ideiglenesen hiányoztak. A romákról szóló felmérésben a háztartásnyilvántartás és a saját bevallás szerinti aktuális fő tevékenységre vonatkozó válaszadói kérdőív alapján számították ki a fizetett munka arányát. A családi vállalkozásban fizetés nélkül kisegítő személyeket kizárták. Ha a válaszadó fő tevékenységként az „inaktív” vagy „fizetés nélküli” kategóriát jelölte meg, megkérdezték, hogy „az elmúlt négy hét alatt végzett-e bármilyen pénzkereső munkát”. Ez a kérdés a család megélhetéséhez hozzájáruló informális munka és kisebb megbízások felmérésére is szolgált, mivel ezek egyes roma háztartások esetében különösen fontosak lehetnek. Az ILO-fogalommal összehasonlítva, a fizetett munka arányának definíciójába a nem fizetett segítségnyújtás és a szülői szabadság kifejezetten nem tartozik bele.

5. ábra: A fizetett munka aránya a 20–64 éves roma nők és férfiak^a körében, beleértve az önfoglalkoztatást és az alkalmi munkát vagy az elmúlt négy hétben végzett munkát, az Európa 2020 stratégia 2015-re vonatkozó foglalkoztatási céljával összehasonlítva (Eurostat),^b uniós tagállamok szerint (%)

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 20–64 év közötti személy közül (n = 17 806); súlyozott eredmények.

^b Az Európa 2020 stratégia 2015-re vonatkozó foglalkoztatási rátája: Eurostat t2020_10 (2016.09.13-i letöltés). Ennek kiszámításához a 20–64 év közötti foglalkoztatottak számát el kell osztani ugyanezen korcsoport teljes népességének létszámával. A mutató az ILO koncepcióján alapul, munkaerő-felmérés.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2. táblázat: A fizetett munkavégzés aránya a 20 és 64 év közötti romák körében, beleértve az önfoglalkoztatást, az alkalmi munkát és az elmúlt négy hétben végzett munkát, korcsoport és ország szerint (%)^{a,b,c}

EU-tagállam	20–24 évesek	25–54 évesek	55–64 évesek	Összesen 20–64 évesek
BG	45	55	31	49
CZ	34	50	22	43
EL	45	55	48	52
ES	24	25	16	24
HR	22	22	(19)	21
HU	47	56	22	49
PT	28	37	49	38
RO	43	52	22	46
SK	35	48	23	43
Összesen	38	48	24	43

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 20–64 év közötti személy közül (n = 17 806); súlyozott eredmények.

^b A háztartási kérdőív és a saját bevallás szerinti aktuális fő tevékenységről szóló válaszadói kérdőív alapján. Ha a válaszadó fő tevékenységként az „inaktív” kategóriát jelölte meg, a felmérésben megkérdezték, hogy „az elmúlt négy hét alatt végzett-e bármilyen pénzkereső munkát”. A családi vállalkozásban fizetés nélkül kisegítő személyeket kizárták.

^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben 20–49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.2.3. Nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő fiatalok

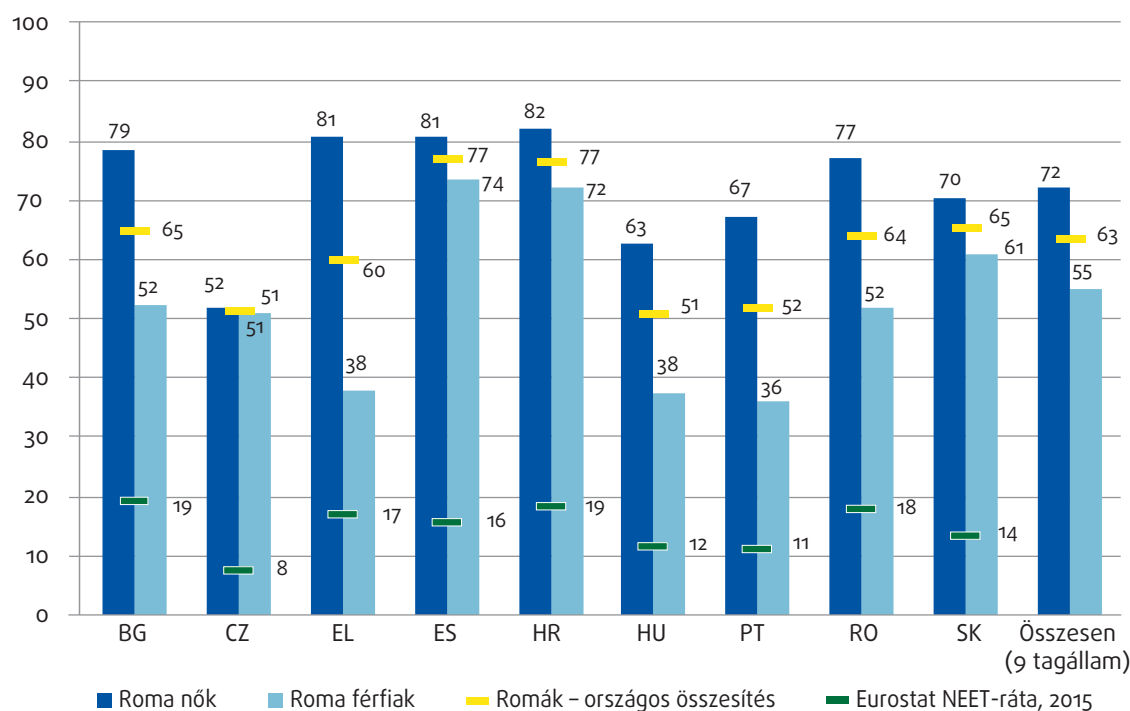
Az Eurostat minden évben számadatokat közöl azokról a 15–24 év közötti fiatalokról, akik „nem foglalkoztatottak, oktatásban és képzésben nem részesülnek” (NEET). Ez fontos mutatója az olyan fiatalok arányának, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége az alsó középfokú, és akik sem foglalkoztatásban, sem oktatásban vagy képzésben nem vesznek részt.

Az EU-MIDIS II felmérés alapján a 16–24 éves romákra nézve kiszámított hasonló mutató azt jelzi, hogy a nem foglalkoztatott, oktatásban és további képzésben mint fő tevékenységben nem részesülő roma fiatalok aránya átlagosan 63% – szemben az EU-28-ban élő általános népesség azonos korcsoportjában mért 12%-kal.²⁵ A roma

fiatalok és az általános népesség tagjai közötti különbség különösen nagy a Cseh Köztársaságban, ahol a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő romák aránya hatszorosa a normál népességének (6. ábra).

Az eredmények emellett jelentős nemek közötti különbséget is mutatnak. A vizsgált kilenc országban a 16–24 év közötti roma nők átlagosan 72%-a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülő, szemben a fiatal roma férfiak 55%-ával. A nemek közötti különbség Görögországban, Portugáliában és Magyarországon a legnagyobb. Görögországban a 16–24 év közötti roma nők 81%-a nem vesz részt foglalkoztatásban, oktatásban vagy képzésben, szemben a fiatal roma férfiak 38%-ával. Ez az arány a fiatal roma nők körében Portugáliában 67%, Magyarországon 63%, az ugyanezen korcsoportba tartozó roma férfiaknál pedig 36%, illetve 38%.

6. ábra: A 16–24 év közötti, nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben mint fő tevékenységben nem részesülő roma fiatalok, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 16–24 év közötti személy közül (n = 4 189); súlyozott eredmények.

^b A háztartási kérdőív és a saját bevallás szerinti aktuális fő tevékenységről szóló válaszadói kérdőív alapján.

^c Eurostat NEET-ráta, 2015: edat_lfse_20 (2016.10.13-i letöltés). A 15–24 éves népességnek az a százalékaránya, akik nem foglalkoztatottak, és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben, az ILO koncepciója alapján.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, NEET-ráta, 2015, Általános népesség.

²⁵ Az EU-MIDIS II és az Eurostat NEET-rátája közötti összehasonlíthatóság az eltérő definíció és korszakok miatt korlátozott. A 15 évesek számbavétele néhány százalékponttal alacsonyabb értékeket mutatna a nem foglalkoztatott, oktatásban és képzésben nem részesülők arányát tekintve. Az Eurostat NEET-rátája az ILO koncepcióján alapul, amely az elmúlt héten végzett legalább egy órányi munkára hivatkozik, ezzel szemben az EU-MIDIS II keretében a saját bevallás szerinti fő tevékenységről kérdezték a válaszadókat.

2.2.4. A háztartások alacsony munkaintenzitása

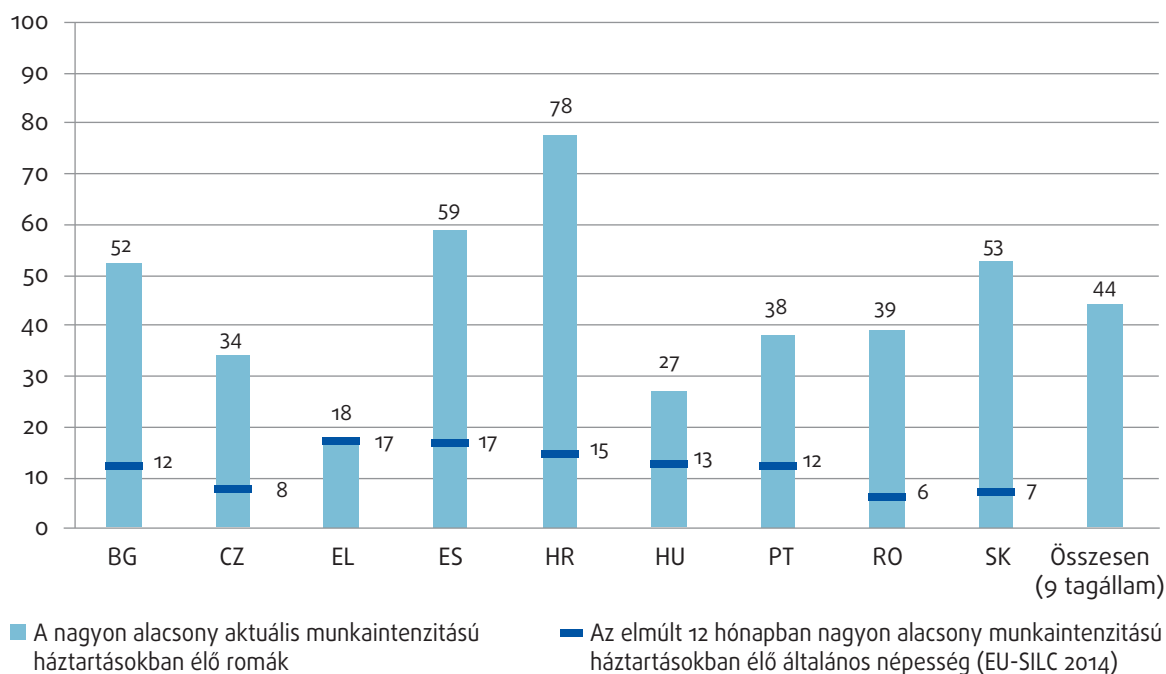
A társadalmi befogadás [Európa 2020 stratégiában](#) meghatározott egyik fő mutatójának, a „szegénység vagy társadalmi kirekesztettség kockázatának való kitétségnek” az egyik összetevője az, hogy az emberek „nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásokban” élnek.

A munkaintenzitás a háztartás munkaképes korú – azaz 18–59 év közötti, az oktatásban részt vevő 18–24 évesek kizárásával – tagjai közül az aktuálisan dolgozók

száma és a háztartásban élő személyek teljes száma közötti arányt jelenti. A munkaintenzitás definíció szerint akkor alacsony, ha a háztartás teljes potenciáljának 20%-a alatt marad.²⁶

A korlátozott összehasonlíthatóság ellenére az eredmények azt mutatják, hogy a romák és a normál népesség között minden vizsgált országban nagy a különbség, Görögország kivételével (7. ábra). A romák átlagosan 44%-a él alacsony munkaintenzitású háztartásban, az Eurostat 2014-es mutatójának durva közelítésével számolva. Összehasonlításképpen, e mutató szerint az

7. ábra: Az alacsony aktuális munkaintenzitású háztartásokban élő, 0–59 éves romák aránya, uniós tagállamok szerint (%)^{a, b, c}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 0–59 év közötti személy közül (n = 33 785); súlyozott eredmények.

^b A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élő személyek definíció szerint olyan személyek minden korosztályból (0–59), akiknek a háztartásában a háztartás munkaképes korú (18–59) tagjai a teljes potenciáljukhoz képest kevesebb mint 20%-ot dolgoztak az aktuális tevékenységi helyzetük alapján.

^c Eurostat Alacsony munkaintenzitás ráta, 2014: ilc_lvhl11 (2016.09.13-i letöltés). A nagyon alacsony munkaintenzitású háztartásban élő személyek definíció szerint olyan személyek minden korosztályból (0–59), akiknek a háztartásában a munkaképes korú (18–59) tagok a teljes potenciáljukhoz képest kevesebb mint 20%-ot dolgoztak a megelőző 12 hónapban.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

26 Csak korlátozott mértékben összehasonlítható az Eurostat által meghatározott munkaintenzitással, amely a háztartás munkaképes korú tagjai (18–59 év közötti személyek, az eltartott gyermekek és 18–24 év közötti fiatalok kizárásával) által a jövedelmi referenciaévben ledolgozott hónapok száma és ugyanezen háztartás tagjai által elméletileg ledolgozható hónapok teljes száma közötti arányt jelenti. Azoknál, akik elmondásuk szerint részmunkaidőben dolgoznak, az interjú idején szokásosan ledolgozott órák száma alapján megbecsüljük a teljes munkaidős szerepkörre átszámított hónapok számát. Az EU-MIDIS II felméréshez használt definíció csak az aktuális helyzetről ad információt, és nem veszi figyelembe a teljes munkaidőt/részmunkaidőt; ezáltal alábecsülheti az alacsony munkaintenzitást.

EU-28 lakosságának 11%-a él alacsony munkaintenzitású háztartásban. Az általános népességhez képest a legkisebb különbség Görögországban figyelhető meg (18% a 17%-kal szemben), amit megmagyarázhat az önfoglalkoztató romák magas aránya. A legnagyobb különbséget ezzel szemben Horvátországban (78% a 15%-hoz képest) és Szlovákiában (53% a 15%-kal szemben) lehetett megfigyelni.

2.3. Oktatás

Az oktatáshoz való jog a Gyermekek Jogairól szóló ENSZ-egyezmény – amelyet az EU valamennyi tagállama ratifikált – 28. cikke és az EU Alapjogi Chartájának 14. cikke szerint védelmet élvez. Az uniós tagállamok kötelesek biztosítani, hogy minden gyermek egyformán hozzáférhessen az oktatáshoz, különösen a kötelező oktatáshoz. Az UNESCO szerint mindazok, akik nem végzik el legalább a kötelező tanulmányokat, nagymértékben ki vannak téve a szegénység veszélyének, és korlátozottan nyílik lehetőségük a tanulási készségek kifejlesztésére és a teljes potenciáljuk kibontakoztatására.²⁷

A 2013-as tanácsi ajánlás kiemelt tematikus területként jelöli meg az oktatáshoz való hozzáférést. Azt ajánlja, hogy az uniós tagállamok hozzanak hathatós intézkedéseket az egyenlő bánásmód biztosítása és a roma fiú- és lánygyermeknek a jó minőségű többségi oktatáshoz való teljes körű hozzáférése érdekében, valamint annak biztosítása érdekében, hogy minden roma tanuló legalább a kötelező oktatást elvégezze. Az ebben a részben ismertetett mutató az ajánlásban javasolt fő intézkedéseket tükrözi.

2.3.1. Az oktatásban való részvétel

Kisgyermekkorai nevelés

A kisgyermekkorai nevelés és fejlesztés meghatározó tényezője a későbbi életkilátásoknak. A roma gyermekek nem roma társaikkal egyenlő életkezdésének biztosítása elengedhetetlen ahhoz, hogy meg lehessen szakítani a szegénység generációkon átívelő öröklődését.²⁸ Az oktatás és a képzés terén folytatott európai együttműködés stratégiai keretrendszere (Oktatás és képzés 2020) elismeri, hogy a kisgyermekkorai nevelés és gondozás lehetőséget ad a társadalmi befogadás és a gazdasági kihívások kezelésére. Célul tűzte ki, hogy a négyéves kor és a tanköteles kor alsó korhatára közötti gyermekek legalább 95%-a részesüljön kisgyermekkorai nevelésben.²⁹

Az EU-MIDIS II eredményei azt mutatják, hogy a vizsgált kilenc ország közül csak Spanyolország (95%) és Magyarország (91%) közelítette meg az Oktatás és képzés 2020-ban célul kitűzött részvételi arányt (8. ábra). A többi országban – Bulgária kivételével (66%) – a négyévestől a tanköteles kor alsó korhatáráig terjedő csoportban a gyermekek kevesebb mint fele vesz részt kisgyermekkorai nevelésben.

A romákról szóló 2011-es felméréssel összehasonlítva az EU-MIDIS II eredményei a részvételi arány növekedését jelzik minden országban, Portugália és Románia kivételével. Az arányok azonban így is elmaradnak a kisgyermekkorai nevelésre vonatkozóan 2020-ra kitűzött uniós céltól, és sokkal alacsonyabbak az általános népességben mért rátáknál.

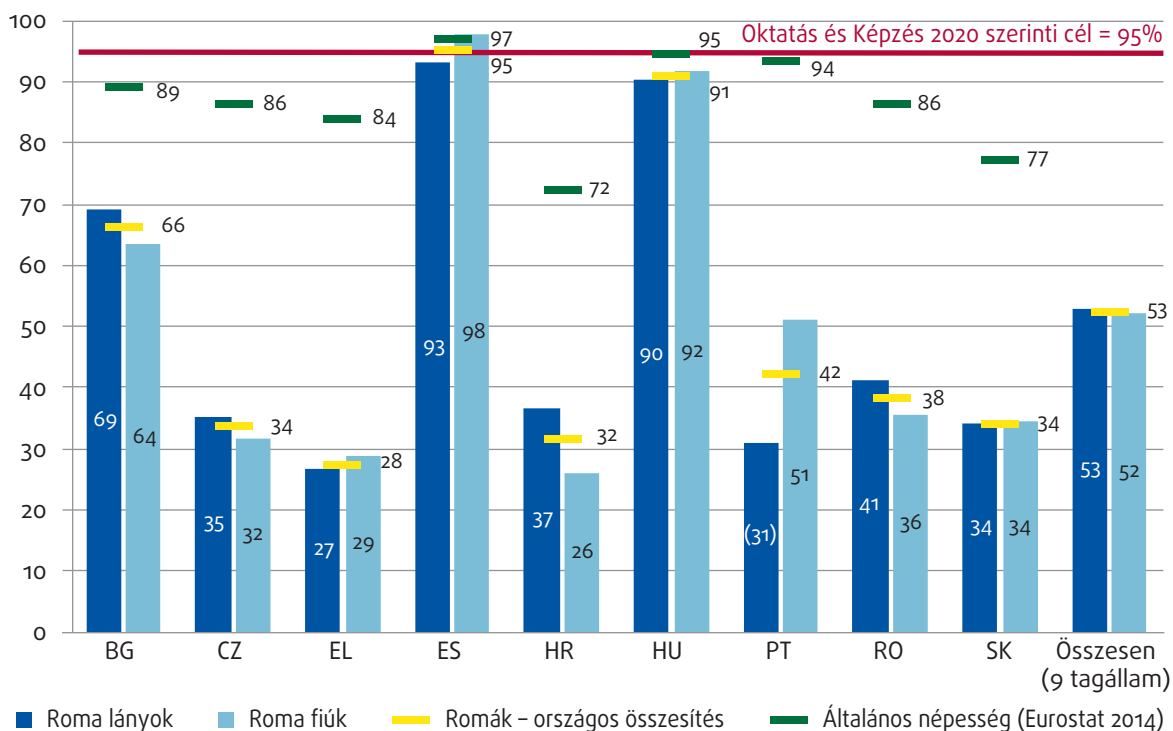
²⁷ UNESCO (2010), 155. o.

²⁸ Világbank (2012).

²⁹ Eurostat (2016).

8. ábra: A kisgyermekkorú nevelésben részt vevő, 4 év és a tankötelezettség (országoként meghatározott) alsó korhatára közötti gyermekek, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c,d}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes személy közül, 4 éves kortól az általános tankötelezettség országosan meghatározott alsó korhatáráig (n = 1776); súlyozott eredmények.

^b A felmérés kérdését a válaszadó töltötte ki minden gyermekre, ha rendszeresen járnak állami vagy magán gyermekgondozó intézménybe (beleértve a bölcsődét, iskola-előkészítőt stb.).

^c A kisgyermekkorú nevelésben való részvétel országoként eltérő korcsoportjai: Bulgáriában és Horvátországban 4-6 év; a többi országban 4-5 év.³⁰ Az életkort éves alapon számítják, így a számadatok nem veszik figyelembe az adott gyermek általános iskolai tanulmányainak korábbi vagy halasztott megkezdését.

^d Eurostat: Az Oktatás és képzés 2020 célja –educ_uoe_enra10 (2016.10.20-i letöltés) az oktatási intézmények nyilvántartásaiból származó adatok felhasználásával.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat 2014, Általános népesség.

Tankötelezettség

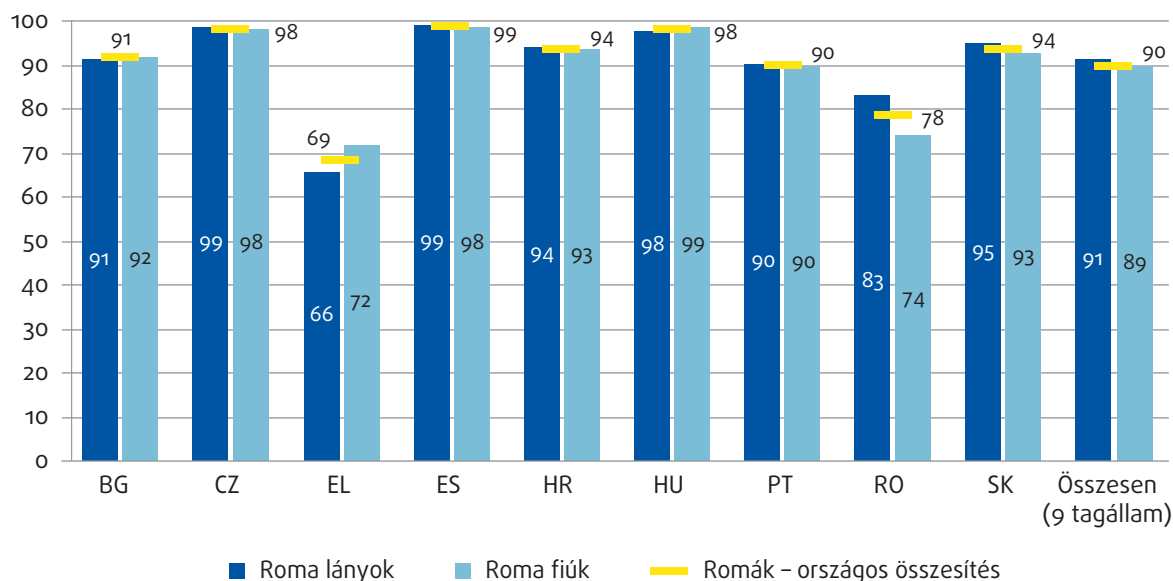
A tankötelezettség felső korhatárának betöltéséig minden gyermeket törvény kötelez az iskolalátogatásra. Azok a gyermekek, akiknek iskolába (iskola-előkészítő, alapfokú, alsó középfokú vagy felső középfokú oktatásba) kell járniuk, a kilenc országból háromban szinte mindnyájan járnak is – Spanyolországban 99%-ban, a Cseh Köztársaságban 98%-ban és Magyarországon is 98%-ban (9. ábra). Romániában és Görögországban 77%, illetve 69% az iskolába járó aránya a tanköteles korú roma gyermekek körében. A romákról szóló 2011-es felméréssel összevetve az EU-MIDIS II a kötelező oktatásban valamivel magasabb beiratkozási arányokat

figyelt meg a legtöbb országban – Románia és Szlovákia kivételével, ahol nem történt érdemi változás. Horvátország nem vett részt a 2011-es romafelmérésben; az EU-MIDIS II adatai azt mutatják, hogy a kötelező oktatásban való részvételi ráta (94%) a felmérés többi országával összehasonlítva magasabb az átlagnál.

A 9. ábra által vázolt részvételi arányok azonban nem mutatják meg a teljes képet. A kötelező oktatásban való „részvételen” túl az is fontos, hogy a gyermekek az életkoruknak megfelelő szinten járnak iskolába. A 3. táblázat arra utal, hogy a vizsgált országokban nem mindig ez a helyzet.

30 Európai Bizottság/EACEA/Eurydice (2015).

9. ábra: Az (országoként meghatározott) tanköteles korú gyermekek oktatásban való részvétele, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, az országos előírások szerint tanköteles korú személy közül (n = 7364); súlyozott eredmények.

^b A 2015/2016-os tanévet tekintve a tanköteles életkor országoként különböző korcsoportokat jelent: a tankötelezettség kezdete években – 7 (BG), 6 (CZ, ES, HR, PT, RO, SK) és 5 (EL, HU); a tankötelezettség vége – 17 (PT), 16 (RO), 15 (BG, ES, HU, SK) és 14 (CZ, EL, HR) (Forrás: Európai Bizottság/EACEA/Eurydice (2015)). Az életkort éves alapon számítják, így a számadatok nem veszik figyelembe az adott gyermek általános iskolai tanulmányainak korábbi vagy halasztott megkezdését.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

3. táblázat: A romák beiratkozási rátái az adott oktatási szinten, az általános népességgel összehasonlítva, korcsoportok és uniós tagállamok szerint (%)^{a,b}

EU-tag- állam	Élet- kor ^c	Oktatási szint (2011-es ISCED) ^a	Romák			Általános népesség	
			Nettó beirat- kozási arány ^d	Teljes beirat- kozási arány ^e	Semmilyen szinten nem jár iskolába	Nettó beirat- kozási arány	Teljes beirat- kozási arány
BG	7-14	ISCED1+2	89	93	7	88	95
	15-18	ISCED3	40	57	43	83	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	37	41
CZ	7-14	ISCED1+2	89	98	(2)	86	93
	15-18	ISCED3	45	67	33	81	96
	19-24	ISCED4+	-	-	93	35	47
EL	7-14	ISCED1+2	69	73	27	95	95
	15-17	ISCED3	(9)	21	79	88	94
	18-24	ISCED4+	-	-	97	36	43
ES	7-14	ISCED1+2	89	99	(1)	95	95
	15-17	ISCED3	20	44	56	78	94
	18-24	ISCED4+	-	6	94	34	51

3. táblázat (folytatás):

EU-tag- állam	Élet- kor ^c	Oktatási szint (2011-es ISCED) ^g	Romák			Általános népesség	
			Nettó beirat- kozási arány ^d	Teljes beirat- kozási arány ^e	Semmilyen szinten nem jár iskolába	Nettó beiratko- zási arány	Teljes beiratko- zási arány
HR	7-14	ISCED1+2	95	97	(3)	89	92
	15-18	ISCED3	35	47	53	86	90
	18-24	ISCED4+	-	-	94	40	51
HU	7-14	ISCED1+2	86	99	(1)	77	88
	14-18	ISCED3	28	59	41	72	93
	18-24	ISCED4+	-	7	93	35	55
PT	7-14	ISCED1+2	88	97	(3)	94	95
	15-17	ISCED3	(20)	74	26	74	100
	18-24	ISCED4+	-	-	96	28	45
RO	7-14	ISCED1+2	77	85	15	85	89
	15-18	ISCED3	22	34	66	80	87
	19-24	ISCED4+	-	-	97	32	36
SK	7-14	ISCED1+2	90	94	6	83	88
	15-18	ISCED3	33	58	42	74	91
	18-24	ISCED4+	-	6	94	33	50
Összesen (9 tagállam)		ISCED1+2	86	93	7	90	93
		ISCED3	30	52	48	79	92
		ISCED4+	2	5	95	34	47

Megjegyzés: ^a A romák esetében: a roma háztartásokban élő összes, az országosan meghatározott korosztályba (6-tól legfeljebb 24 évesig) tartozó személy közül, a 2011-es ISCED szerinti megfelelő oktatási szinten, a 2015-2016-os tanévre érvényes³¹ (alapfokú oktatás: n = 6195; középfokú oktatás: n = 2865; posztsekunder oktatás: n = 3651).

Az általános népesség esetében: az Eurostat adatain alapuló saját számítás: az adott oktatási szintre beiratkozott, az oktatási szintnek megfelelő életkorú gyermekek abszolút száma [educ_uoe_enrpo5, educ_uoe_enrso2, educ_uoe_enrso5, educ_uoe_enrso8, educ_uoe_enrto2] és az oktatási szintnek megfelelő életkorú gyermekek abszolút száma [demo_pjan], az összes letöltés ideje: 2016.10.19.

^b A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

^c Az EU-MIDIS II nem születési dátumot kérdezett, hanem rögzítette az életkort az interjú napján.

^d Nettó beiratkozási arány: az adott életkorú gyermekek teljes számából az életkoruknak megfelelő oktatási szinten tanulók részaránya. A posztsekunder és felsőfokú oktatásban a romák nettó beiratkozási aránya mindegyik országban 20-nál kevesebb megfigyelésen alapult. Ezért csak az összes országra vonatkozó teljes értéket közöljük, amely még így is kevés megfigyelésen alapul.

^e Teljes beiratkozási arány: az adott életkorú gyermekek teljes számából a bármilyen oktatási szinten tanulók részaránya.

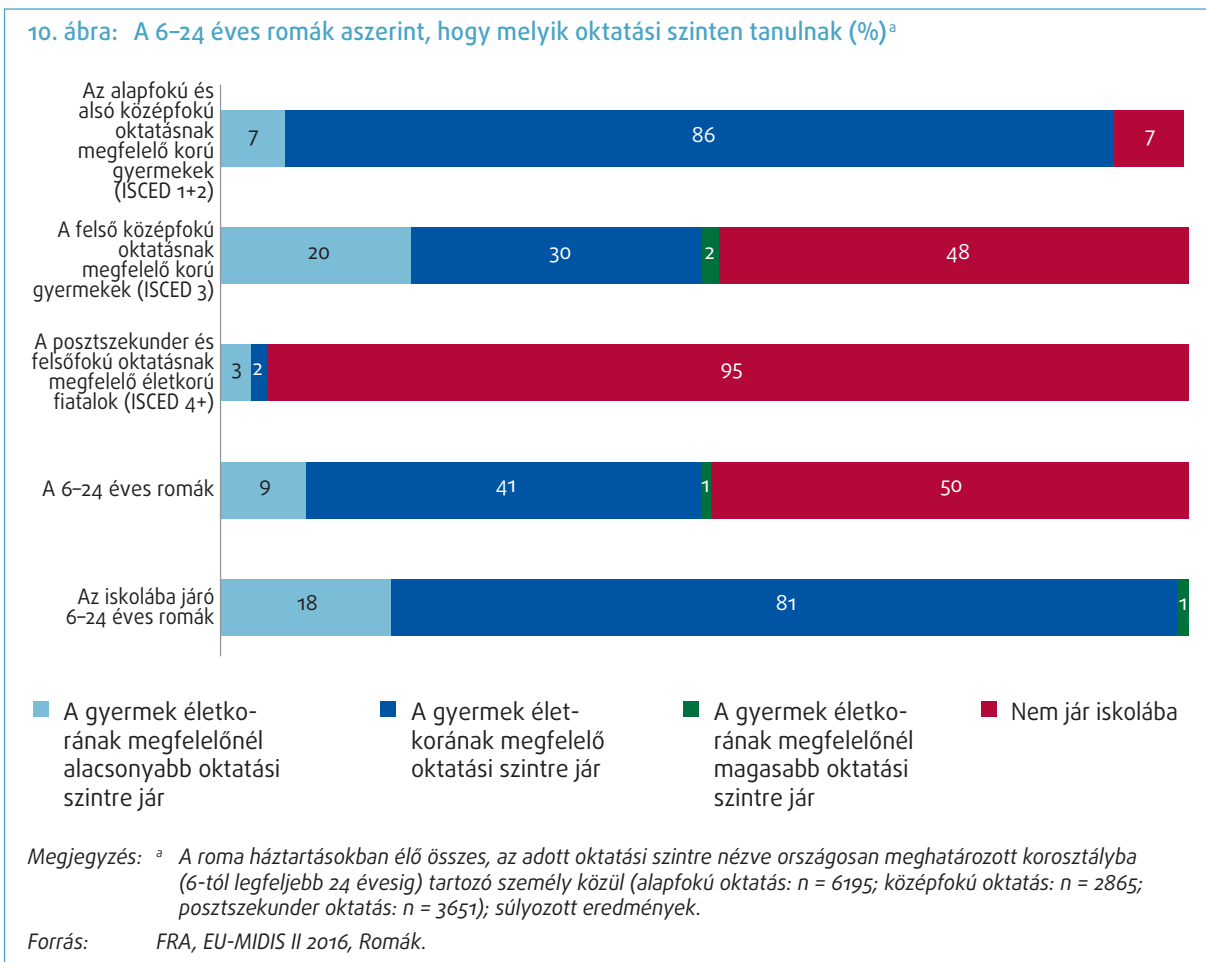
^f Az Eurostat 2014-es adatain alapuló saját számítás.

^g Az oktatási szintek az UNESCO 2011-es *Oktatás Nemzetközi Osztályozási Rendszere* (ISCED) alapján, amelyet azért dolgoztak ki, hogy lehetővé tegye az oktatási statisztikák és mutatók egységes, nemzetközileg elfogadott definíciókon alapuló, országok közötti összehasonlítását.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat 2014, Általános népesség.

Azon gyermekek, akik az életkoruknak megfelelőől eltérő szinten járnak iskolába – milyen szintű oktatásba járnak? A 10. ábrán megjelenített adatok azt jelzik, hogy a 6–24 év közötti romák fele nem jár iskolába. Az iskolába járók közül mindössze 1% van, aki az életkorának

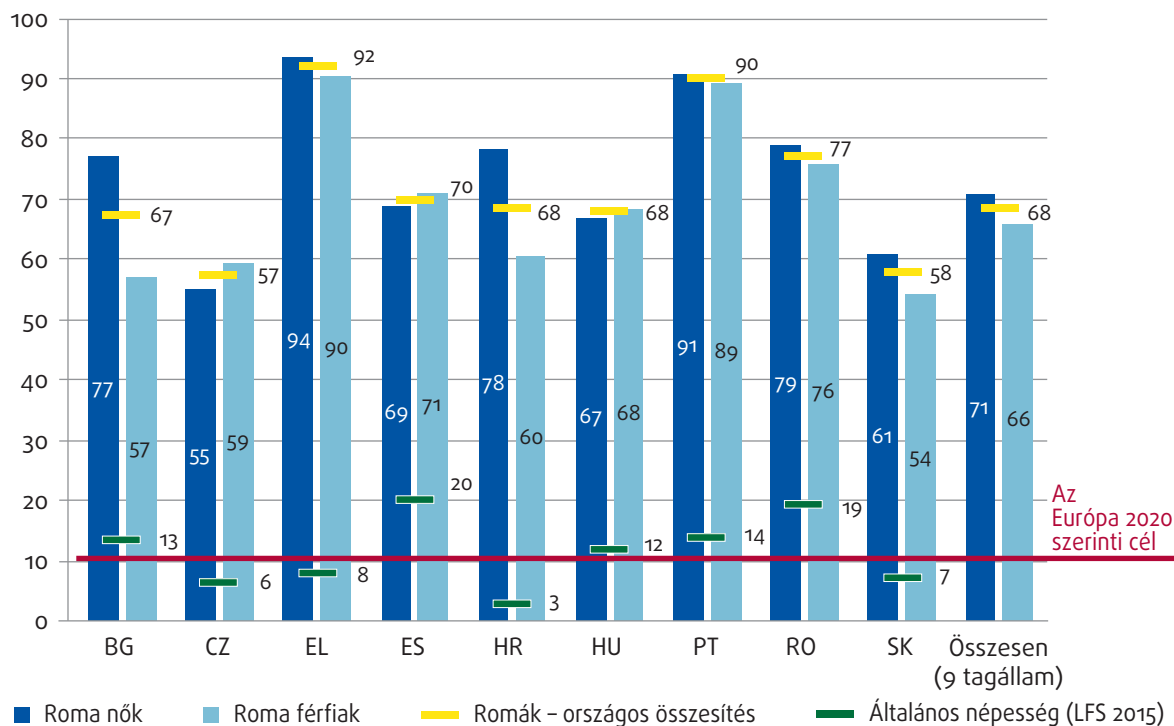
megfelelőnél magasabb szintet látogat; 18% az életkora szerintinél alacsonyabb oktatási szintre jár, vagy azért, mert osztályt ismételt, vagy később kezdte az iskolát, vagy mindkettő. Ez az arány a felső középfokú oktatásnak megfelelő életkorú romák között a legmagasabb (20%).

Az oktatást és képzést idő előtt elhagyó fiatalok

Korai iskolaelhagyók „azok a 18–24 év közötti személyek, akik legfeljebb alsó középfokú végzettséggel rendelkeznek, és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben”.³² Az Európa 2020 egyik kiemelt célja, hogy 10% alá csökkentse az oktatást és képzést idő előtt elhagyó fiatalok arányát. A felmérés eredményei arra mutatnak, hogy a romák esetében ezt a célt 2020-ig nem biztos, hogy mindegyik vizsgált országban el lehetne érni (11. ábra).

³² Lásd a Bizottság [weboldalát](#) e témáról.

11. ábra: Az oktatást és képzést idő előtt elhagyó^d 18-24 év közötti fiatalok, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 18-24 év közötti személy közül ($n = 4152$); súlyozott eredmények.

^b A háztartási kérdőív alapján. Ugyanaz a definíció van érvényben, mint az általános népességnél, a nem formális oktatásban vagy képzésben való részvétel kivételével. Ezt az EU-MIDIS II-ben nem kérdezték, de az Eurostat az általános népesség esetében figyelembe veszi.

^c Eurostat ráta, 2015: edat_lfse_14 (2016.09.12-i letöltés). A 18 és 24 év közötti népességnek az a százalékos aránya, akik legfeljebb alsó középfokú végzettséget szereztek, és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben.

^d Az oktatást és képzést idő előtt elhagyók a 18-24 év közötti népességnek azt a százalékos arányát jelöli, akik legfeljebb alsó középfokú végzettséget (a 2011-es ISCED szerinti 0., 1. vagy 2. szint) szereztek, és nem vesznek részt további oktatásban vagy képzésben. Az Eurostat definíciójához képest van néhány eltérés. Az Eurostat adatai azokra a személyekre is kiterjednek, akik az LFS felmérést megelőző négy hétben nem vettek részt (sem formális, sem nem formális) oktatásban vagy képzésben. Az EU-MIDIS II-ben azt kérdezték, hogy „jelenleg jár-e iskolába vagy szakképzésre”, és nem tértek ki külön a nem formális oktatásra.

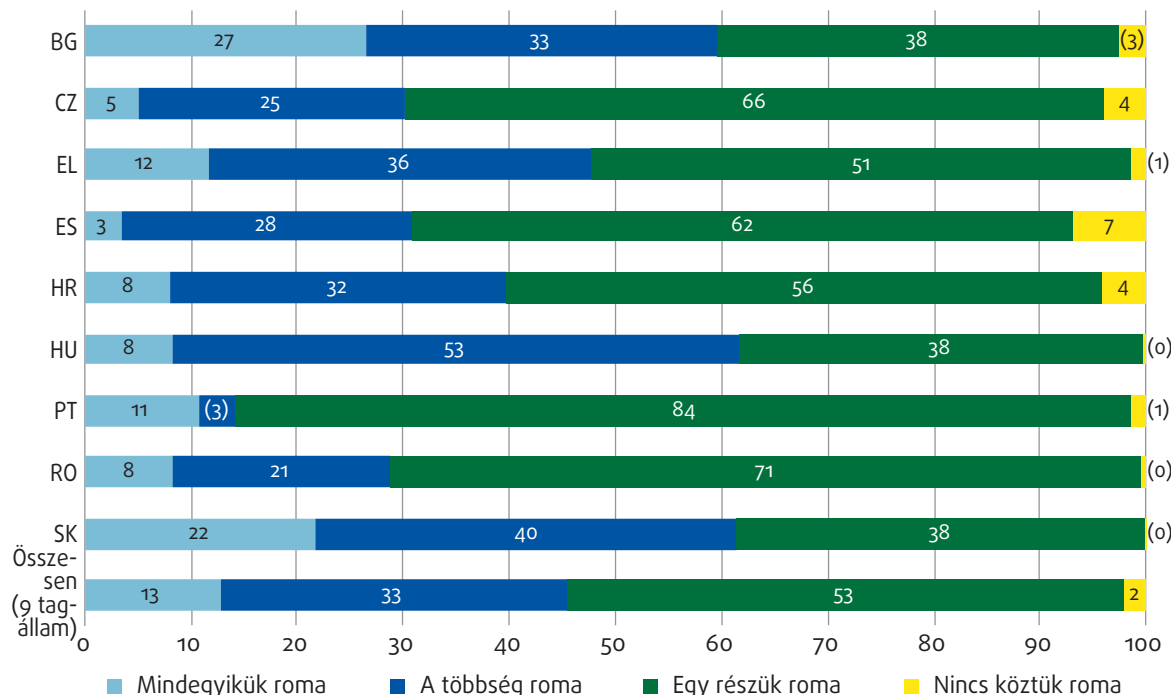
Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, Munkaerő-felmérés (LFS), 2015, Általános népesség.

2.3.2. Szegregáció az oktatásban

A 2013-as tanácsi ajánlás előírja az iskolai szegregáció megszüntetését. Az iskolai szegregációról nincs hivatalos statisztika. Az EU-MIDIS II felmérésben ezért arra kérték a válaszadókat, hogy becsüljék meg a romák arányát a háztartásukban élő gyermekek osztálytársai vagy iskolatársai között, ami lehetővé teszi az oktatási közegben előforduló szegregáció mértékét felmérő közvetett mutatók kiszámítását. Az eredmények azt mutatják, hogy az olyan iskolákba járó roma gyermekek

aránya, ahol minden iskolatárs roma, a bulgáriai 27% és a spanyolországi 3% között mozog (12. ábra). Az ilyen iskolákba járó gyermekek aránya 10% alatt marad a Cseh Köztársaságban (5%), Horvátországban, Magyarországon és Romániában (mindegyikben 8%). Szlovákiában (62%), Magyarországon (61%) és Bulgáriában (60%) a roma gyermekek többsége olyan iskolába jár, ahol minden iskolatársa vagy a többségük roma. Meg kell jegyezni, hogy az iskolák etnikai összetétele (egy bizonyos etnikai csoport túlréprezentáltsága) tükrözheti a környék demográfiáját, ahol az iskola található.

12. ábra: Iskolai szegregáció – a 6–15 éves roma gyermekek koncentrációja az iskolában, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 6–15 év közötti, oktatásban részt vevő személy közül (n = 6518); súlyozott eredmények.

^b A felmérés kérdését a válaszadó töltötte ki minden, 6–15 év közötti, oktatásban részt vevő gyermekre: „Kérem, most gondoljon az iskolára, ahová [NÉV] jár. Az iskolatársai mekkora részét mondaná romának: mindegyiküket, többségüket, egy részüket vagy senkit?”

^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben 20–49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

Az osztályokba való elkülönítés hasonló az iskolai szegregációhoz. Az olyan osztályokba járó roma gyermekek aránya, ahol „minden osztálytárs roma”, a bulgáriai 29% és a spanyolországi 4% között mozgott. Ha szegregáltak tekintjük azokat az osztályokat, ahol az osztálytársak „többsége” roma, a szegregált osztályokban oktatott gyermekek aránya a szlovákiai 63% és a portugáliai 19% között mozog.³³

Az oktatási szegregáció egyik sajátos formája a roma gyermekek speciális fejlesztő iskolákba való átirányítása. Mint az a kérdőívben ki van fejtve, a „speciális iskola” a sajátos nevelési igényű gyermekeknek fenntartott iskola. Ez jelenthet például tanulási, testi vagy fejlődési fogyatékossgal élő vagy magatartási problémákkal küzdő gyermekeknek szóló oktatást. A 2013-as tanácsi

ajánlás előírja, hogy véget kell vetni a roma tanulók ilyen iskolákban való indokolatlan elhelyezésének. Ez a gyakorlat különösen elterjedt a Cseh Köztársaságban és Szlovákiában: 2016-ban az oktatásban részt vevő 6–15 éves roma gyermekek 16%-a, illetve 18%-a járt speciális iskolába. Már 2011-ben is ebben a két országban volt a legmagasabb a „speciális iskolákba” járó gyermekek aránya. A romákról szóló 2011-es felmérésben azt kérdezték, hogy járt-e a gyermek bármikor, akár csak rövid ideig is speciális iskolába vagy osztályba, amely főként romáknak volt fenntartva; az EU-MIDIS II felmérésben a speciális iskolák jelenlegi látogatásáról kérdeztek. Bár az eredményeket nem lehet közvetlenül összehasonlítani, a 2016-os adatok világosan jelzik, hogy nem történt elegendő előrehaladás.³⁴

33 A romákról szóló 2011-es felméréssel korlátozottan lehet összehasonlítani, mivel a 2011-es felmérésben megadható kategóriák a következők voltak: „mindenki roma”, „sokan romák”, „néhányan romák”, „senki nem roma” vagy „vegyes”. A „vegyes” kategóriát nehezen lehetett értelmezni, ezért a 2016-os felmérésből kimaradt.

34 Ezt a kérdést csak Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Görögországban, Horvátországban, Magyarországon, Romániában és Szlovákiában tették fel.

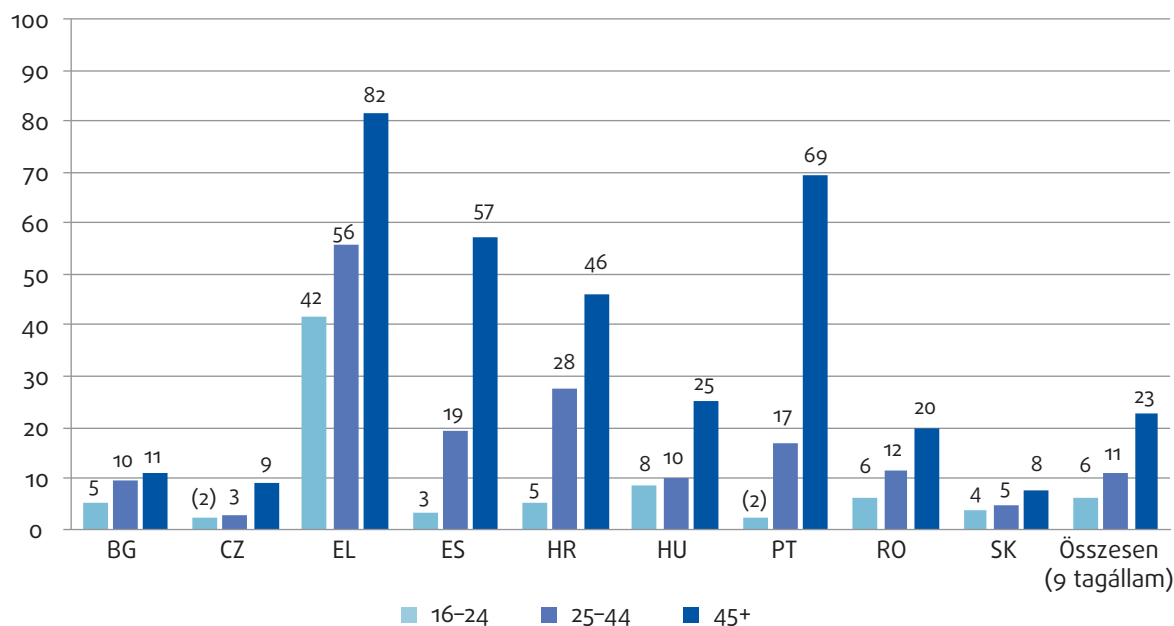
2.3.3. Iskolai végzettség

Nincs befejezett formális oktatás

Az EU-MIDIS II eredményei azt jelzik, hogy a roma népesség körében továbbra is jellemző az iskolai végzettség alacsony szintje. A semmilyen formális iskolai

végzettséggel nem rendelkező romák aránya mindhárom korcsoportban Görögországban volt a legmagasabb (13. ábra). Ugyancsak magas arányt figyeltek meg Portugáliában, Spanyolországban és Horvátországban, ezzel szemben a felmérés szerint alacsony az arányuk a Cseh Köztársaságban, Szlovákiában és Bulgáriában.

13. ábra: Azoknak a romáknak az aránya, akik a formális oktatásból semmilyen szintet nem végeztek el (ISCED o), korcsoportok és uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c,d}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes, 16 évesnél idősebb személy közül (n = 21 896); súlyozott eredmények.

^b A felmérés kérdését a válaszadó töltötte ki minden 16 év felettire: „[NÉV]-nek mi a legmagasabb iskolai végzettsége?”

^c A felmérésben a 2011-es ISCED osztályozást használták.

^d A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.4. Egészségügy

2014. márciusban fogadták el az egészségügy területére vonatkozó harmadik többéves uniós cselekvési programot a 2014-2020 közötti időszakra – „Egészségügy a növekedésért” címmel³⁵ –, amely összekapcsolja az egészségügyet a gazdasági prosperitással, minthogy az egészség befolyásolja a gazdasági eredményeket. A 2013-as tanácsi ajánlás hatékony intézkedésekre szólít fel annak érdekében, hogy a romák számára biztosított legyen a hozzáférés az egyetemesen rendelkezésre álló egészségügyi szolgáltatásokhoz.

2.4.1. Egészségbiztosítási fedezet és kielégítetlen orvosi ellátási szükségletek

A 2013-as tanácsi ajánlás kifejezetten megnevezi az egészségbiztosítás rendelkezésre állását, amely az egészségügyi ellátórendszerekhez való hozzáférés egyik meghatározó tényezője. A biztosítási fedezet az alapvető európai egészségügyi mutatók között is szerepel (76. mutató).³⁶ Az EU-MIDIS II-ben arról kérdezték a válaszadókat, hogy a saját nemzeti alapszintű biztosítási rendszerük jelenleg fedezi-e az egészségügyi ellátásuk költségeit, és hogy van-e kiegészítő egészségbiztosításuk.

³⁵ További információkért lásd a Bizottság [weboldalát](#) a programról.

³⁶ Lásd az Európai Bizottság [weboldalát](#) a mutatókról.

Az eredmények azt mutatják, hogy Spanyolországban, Portugáliában és Szlovákiában a romák 95–98%-ának igényeit fedezi a nemzeti alapszintű egészségbiztosítási rendszer vagy valamilyen kiegészítő biztosítás (14. ábra). Ezzel szemben Bulgáriában csak a romák 45%-a, Romániában 54%-uk jelezte, hogy ez a helyzet.

Összehasonlításképpen, a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) szerint³⁷ az általános népesség egészségbiztosítási fedezete a Cseh Köztársaságban, Magyarországon, Portugáliában, Szlovákiában és Spanyolországban 94–100% között mozog; Görögországban pedig az általános népesség 86%-a tartozik az állami vagy magán egészségbiztosítási rendszer alá.³⁸

A romákról szóló 2011-es felmérés és a jelen felmérés között az egészségbiztosítási rendszer alá tartozó romák arányát tekintve viszonylag kevés különbség volt. A biztosítási fedezet legalacsonyabb arányát továbbra is Bulgáriában és Romániában mérték.³⁹

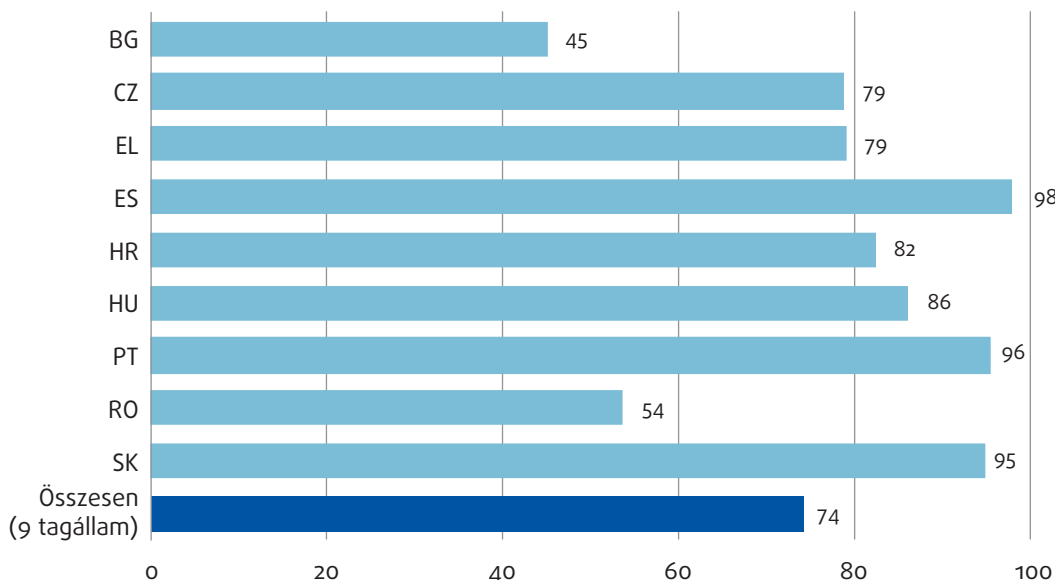
A felmérésben azt is megkérdezték a válaszadóktól, hogy az elmúlt 12 hónapban volt-e szükségük valamilyen orvosi vizsgálatra vagy kezelésre; ha igen, akkor megkapták-e az említett vizsgálatot/kezelést; és ha nem,

miért nem. Országtól függően összességében a válaszadók 1–7%-a jelezte, hogy nem tudott hozzájutni a szükséges ellátáshoz vagy kezeléshez. A Cseh Köztársaságra, Magyarországra, Portugáliára és Spanyolországra – ahol a kielégítetlen orvosi ellátási igények aránya a legalacsonyabb volt – vonatkozó eredmények a megfigyelések kis száma miatt kevésbé megbízhatóak.

2.4.2. A tevékenység hosszú távú korlátozottsága

Az EU-MIDIS II felmérésben megkérdezték a válaszadókat, hogy a szokásos tevékenységeikben (súlyosan vagy nem súlyosan) korlátozza-e őket valamilyen tartós egészségügyi probléma. Ez megfelel az alapvető európai egészségügyi mutatók közül a 35. mutatónak (A tevékenység hosszú távú korlátozottsága). A „tevékenység korlátozottságának aránya” azt mutatja, hogy a Cseh Köztársaságban, Horvátországban és Szlovákiában a romák nagyjából egyharmada (35%, 33%, illetve 34%) jelezte, hogy a mindennapi tevékenységeiben valamilyen módon – súlyosan vagy valamelyest – akadályozzák az egészségügyi problémái. Bulgáriában, Magyarországon, Romániában és Spanyolországban 22% és 29% között mozog a tevékenység hosszú távú korlátozottságáról beszámoló romák aránya,

14. ábra: Azon 16 évnél idősebb romák, akik elmondásuk szerint a nemzeti alapszintű egészségbiztosítási rendszer és/vagy kiegészítő biztosítás fedezete alá tartoznak, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b}

Megjegyzés: ^a Az összes roma válaszadó közül (n = 7826), kizárva azokat, akik megtagadták a választ; súlyozott eredmények.

^b A felmérésben szereplő kérdés: „A [NEMZETI ALAPSZINTŰ EGÉSZSÉGBIZTOSÍTÁSI RENDSZER] jelenleg fedezi az Ön egészségügyi kiadásait? Van valamilyen kiegészítő egészségbiztosítása?”

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

37 Az Eurostat nem közöl adatokat az egészségbiztosítási fedezetről az EU-ban.

38 Lásd az OECD [weboldalát](#) az egészségi állapotra vonatkozó statisztikákról.

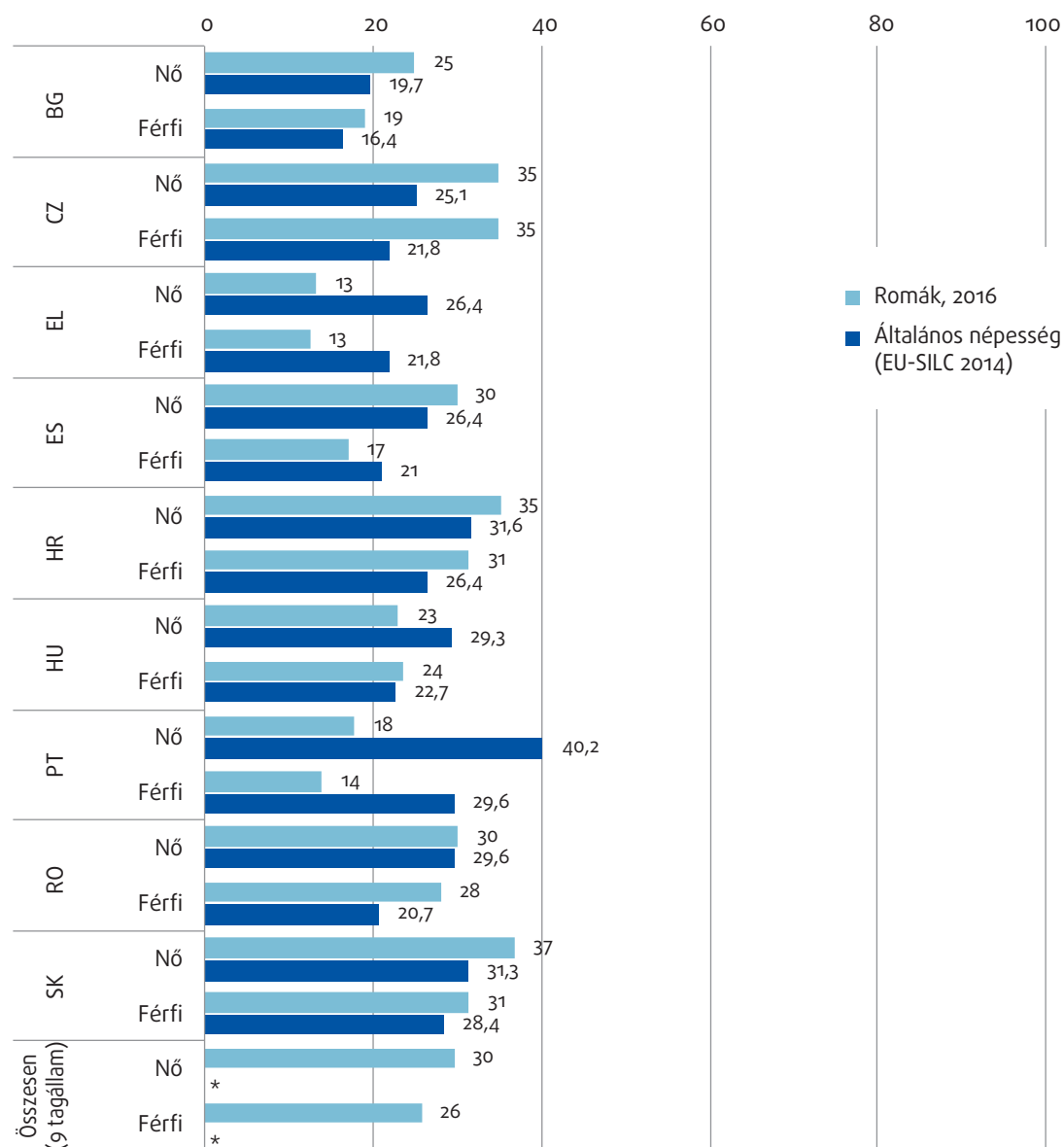
39 A romákról készült 2011-es felmérésben ezt kérdezték: „Van valamilyen egészségbiztosítása [a felmérés országában]?”

Görögországban a romák 13%-a, Portugáliában pedig 16%-uk jelezte ezt a problémát.

Négy országban – Bulgária, a Cseh Köztársaság, Horvátország és Szlovákia – a romák körében magasabb a tevékenység hosszú távú korlátozottságával küzdők aránya, mint az általános népességben. Romániában ez a roma férfiakra, Spanyolországban pedig a roma

nőkre igaz (15. ábra). A vizsgált kilenc ország közül hatban ezenkívül a romák körében a nők a férfiakhoz képest gyakrabban állították, hogy valamilyen egészségügyi probléma súlyosan vagy valamelyest korlátozza a mindennapi tevékenységeiket – ez a minta amúgy az általános népességnél is megfigyelhető. A nők és a férfiak tapasztalatai között a legnagyobb különbséget Spanyolországban lehetett megfigyelni, ahol a roma

15. ábra: A nők és a férfiak tevékenységének hosszú távú korlátozottsága, romák és az általános népesség, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: * Nem alkalmazandó.

^a Az EU-MIDIS II eredményei az összes válaszadón alapulnak ($n = 7909$), kizárva azokat, akik megtagadták a választ; súlyozott eredmények. Ugyanazt a definíciót használták, mint az általános népesség tagjaira.

^b Eurostat-réta, 2014: [hlth_silc_06], 2016. október 20-i letöltés. Az Eurostat adatbázisában a Cseh Köztársaságban élő férfiak tevékenységének korlátozottságára vonatkozó eredmények meg vannak jelölve, mivel nem elég megbízhatóak.

^c Beleértve azokat a válaszadókat, akik úgy nyilatkoztak, hogy az elmúlt hat hónapban a mindennapi tevékenységeikben „súlyosan korlátozottak”, vagy „korlátozottak, de nem súlyosan” valamilyen egészségügyi probléma miatt.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

férfiak 17%-a állította, hogy a mindennapi tevékenységeiben korlátozva van, miközben a nők közel egyharmada (30%) érzi úgy, hogy az egészségügyi problémái valamilyen módon korlátozzák a tevékenységét. A Cseh Köztársaságban, Görögországban és Magyarországon viszont kevés vagy nincs is különbség a roma nők és férfiak között.

2.5. Lakhatás

A lakhatáshoz való hozzáférés alapvető emberi jog. Az ICESCR garantálja a megfelelő lakáshoz való jogot. A faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) védelmet és garanciákat biztosít az egyenlő bánásmódra az árukhoz és szolgáltatásokhoz, köztük a lakhatáshoz való hozzáférésben és azok nyújtásában. Az alapvető infrastruktúrával felszerelt, biztonságos lakhatáshoz való hozzáférés a társadalmi befogadás egyik lényegi aspektusa. A szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem európai platformja kimondta, hogy „a lakhatásból való kirekesztettség a szegénység és a depriváció legszélsőségesebb formája, amely... a háztartások számára nem csupán a fűtéstől vagy hűtéstől való megfosztottság veszélyét hordozza magában, hanem a meleg víztől, fénytől és más létfontosságú, a mindennapi szükségleteket kielégítő háztartási javaktól való megfosztottságát is”.⁴⁰ A megfizethető, megfelelő szociális lakhatás biztosítása elsősorban az országos és regionális politika felelősségi körébe tartozik. A 2013-as tanácsi ajánlás arra hívja fel a tagállamokat, hogy dolgozzanak ki hatékonyabb intézkedéseket a térbeli elkülönülés megszüntetése, a szociális lakáshoz jutás megkülönböztetésmentes igénybevételének elősegítése és a nemzeti jogi előírásokkal összhangban a közműszolgáltatásokhoz és a közmű-infrastruktúrákhoz való hozzáférés biztosítása érdekében.⁴¹ Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai közül a 6. és a 11. ugyancsak kiemelten foglalkozik a lakhatási kérdésekkel, és az alcéljaik némelyike különösen fontos a romák esetében.⁴²

Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai és alcéljai

6. cél: A vízhez és a köztisztasághoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára.

1. alcél: A biztonságos, megfizethető ivóvízhez való egyetemes, méltányos hozzáférés megvalósítása mindenki számára, 2030-ig.

2. alcél: 2030-ra megfelelő és méltányos szennyvízelvezetéshez és higiéniahoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára és a nyitott derítők megszüntetése, külön figyelmet fordítva a nők és lányok, illetve a kiszolgáltatott helyzetben lévők igényeire.

11. cél: Befogadó, biztonságos, ellenálló képes és fenntartható városok kialakítása.

1. alcél: 2030-ig megfelelő, biztonságos és megfizethető lakhatáshoz és alapszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára, és a nyomornegyedek fejlesztése.

2.5.1. A rendelkezésre álló tér

A lakhatás minőségének egyik fő mutatója, hogy a lakásban elegendő személyes tér áll-e rendelkezésre. Az Eurostat méri a lakások minőségét, és különösen a túlszűfolttság arányát vizsgálja, amely a háztartásban rendelkezésre álló teret méri, figyelembe véve a háztartás méretét és tagjainak korát és családi helyzetét.⁴³ Az EU-SILC szintén felméri az egy főre jutó szobák átlagos számát lakáshasználati jogcím és lakóhelytípus szerint. Ezt a mutatót össze lehet hasonlítani az EU-MIDIS II roma háztartásokra vonatkozó megállapításaival. Az eredmények azt jelzik, hogy a roma háztartásokban továbbra is probléma az elegendő tér hiánya, ami hozzájárul a súlyos lakhatási deprivációhoz. Az eredmények jelentős különbségeket mutatnak a romák és az általános népesség tagjai között (16. ábra).

A romákról szóló 2011-es felméréshez képest mindegyik ország javított a „rendelkezésre álló tér” mutatón. A legnagyobb előrehaladást Romániában, Portugáliában és Spanyolországban lehet megfigyelni.

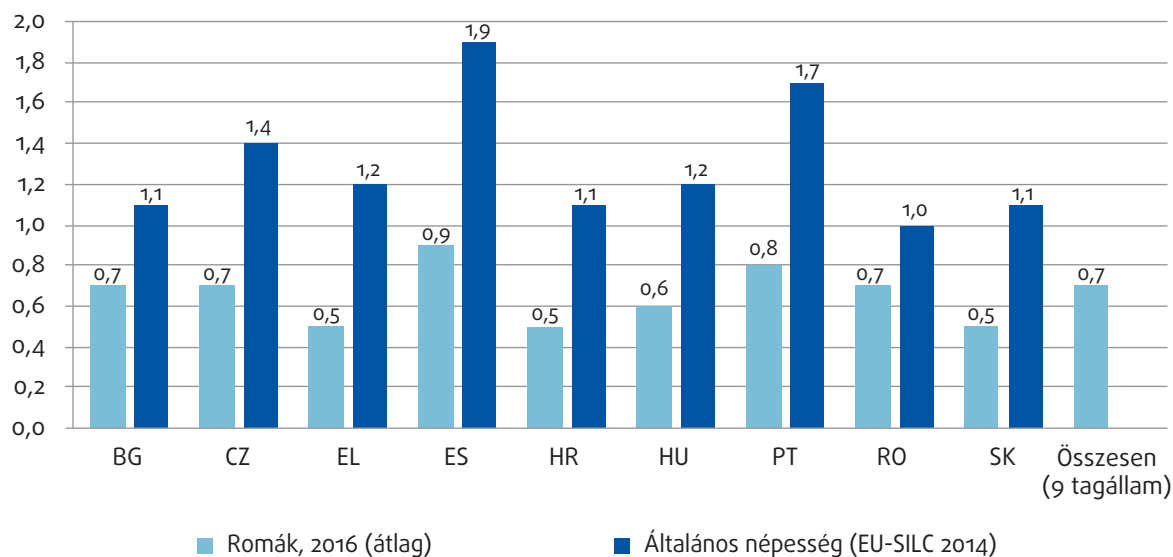
⁴⁰ Európai Bizottság (2010), 5. o.

⁴¹ Lásd a 2013-as tanácsi ajánlást, 4. o.

⁴² Lásd a 6. FFC-t és a 11. FFC-t.

⁴³ Az Eurostat lakhatási statisztikáinak magyarázatát lásd a Bizottság [weboldalán](#).

16. ábra: Az egy főre jutó átlagos szobaszám a háztartásban, romák és az általános népesség (átlag)^{a,b}, uniós tagállamok szerint

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes személy (n = 33 648); súlyozott eredmények.

^b A háztartásban egy főre jutó szobák számának középértéke alapján (a konyha nélkül); az általános népesség esetében az Eurostat 2014-es EU-SILC felmérése alapján, [ilc_lv003, 2016.09.08-i letöltés].

Források: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

2.5.2. A közüzemekhez és az alapvető szolgáltatásokhoz való hozzáférés

A lakhatási deprivációt a lakás hiányosságainak különböző mutatóin keresztül értékelik. Ebbe beletartozik az alapvető szaniterek hiánya, amilyen a fürdőkád, a zuhanyzó és a beltéri vízőblítéses toalett, valamint a lakás általános állapota, például a beázó tető vagy a fény hiánya, a penészes falak vagy ablakkeretek.

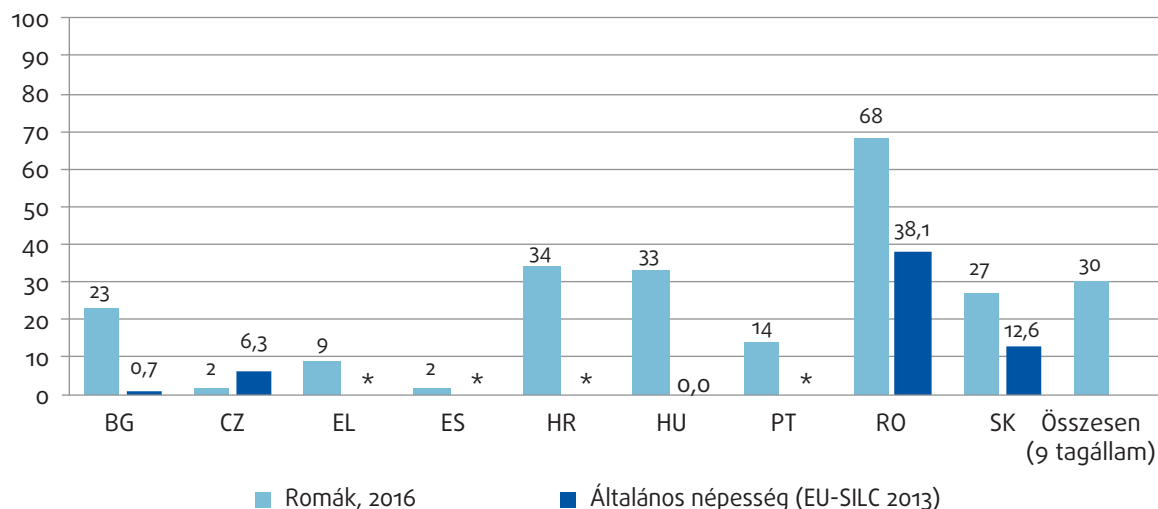
A villamos energiához való hozzáférés a társadalmi befogadás egyik fő mutatója, mivel ez elengedhetetlen a mindennapi tevékenységekhez, például a takarításhoz és főzéshez, illetve a világításhoz, hogy a gyermekek el tudják készíteni házi feladataikat. Az EU-MIDIS II eredményei a romákról szóló 2011-es felméréshez képest enyhe javulást mutatnak. Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Spanyolországban és Magyarországon szinte minden roma (97–98%) olyan háztartásban él, ahol van áramszolgáltatás; Portugáliában 88%, Görögországban 89% ez az arány. A villamos energiához való hozzáférés az általános népesség körében mind a kilenc tagállamban megközelíti a 100%-ot.

Roszsabb a helyzet a közüzemi vízellátó rendszerhez csatlakozó vezetéken keresztül érkező tiszta ivóvízhez való hozzáférés tekintetében. Az EU-MIDIS II eredményei azt mutatják, hogy – a Cseh Köztársaság és

Spanyolország kivételével – a romák sokkal nagyobb arányban laknak olyan háztartásban, ahol a lakáson belül nincs vezetékes víz, mint az általános népesség tagjai (17. ábra). A romák esetében ez az arány a görögországi 9% és a romániai 68% között mozog. A romákról szóló 2011-es felmérés eredményeivel összehasonlítva úgy tűnik, hogy Szlovákiában, Bulgáriában, Görögországban és Romániában javult a helyzet.

Bár a kilenc uniós tagállamban a romák közül sokan élnek a lakáson belüli vezetékes vízzel nem rendelkező háztartásban, még magasabb azoknak az aránya, ahol nincs beltéri toalett, és zuhanyzó vagy fürdőszoba. Ez az arány Portugáliában 17%, Bulgáriában 44%, Romániában pedig 79%. Az alapvető higiéniai létesítményeket legkevésbé nélkülöző roma háztartások a Cseh Köztársaságban (4%) és Spanyolországban (1%) találhatóak. Az Eurostat adatai szerint a kilenc tagállam közül hétben – a Cseh Köztársaság, Görögország, Horvátország, Magyarország, Portugália, Spanyolország és Szlovákia – az általános népesség szinte egésze ilyen szolgáltatásokkal rendelkező háztartásban él. Ezzel szemben Bulgáriában és Romániában az általános népesség hozzávetőlegesen 12%-a, illetve 31,2%-a szintén nélküli az ilyen szolgáltatásokhoz való hozzáférést (18. ábra). A romák helyzete azonban sokkal rosszabb. 2011-hez képest Bulgáriában, a Cseh Köztársaságban, Romániában és Szlovákiában figyeltek meg javulást.

17. ábra: A lakáson belül vezetékessel nem rendelkező háztartásokban élő romák aránya az általános népességhez képest, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: * Nem alkalmazandó.

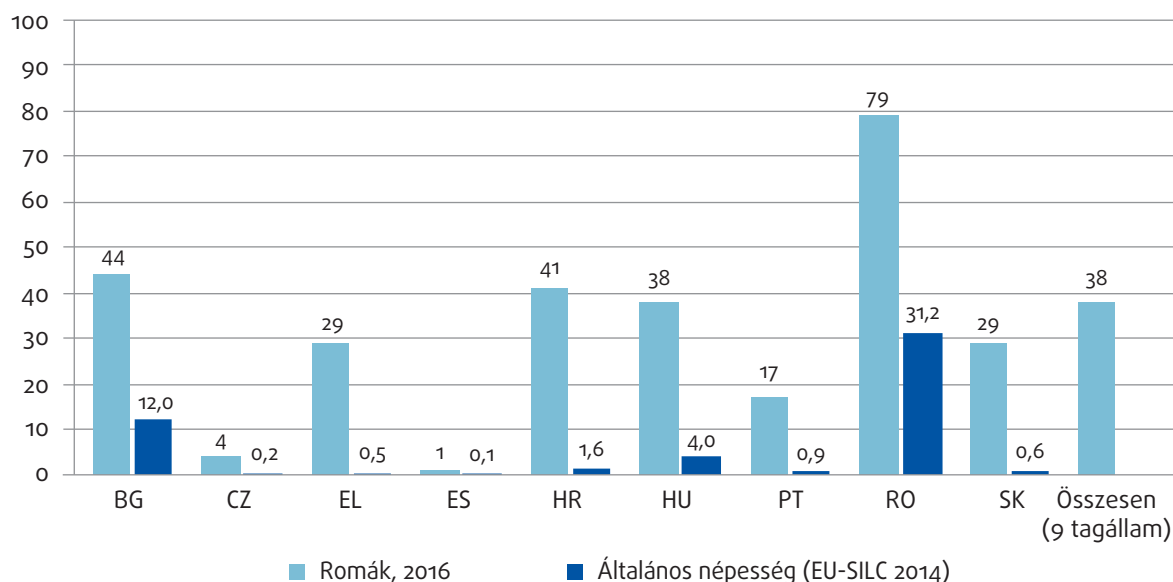
^a A roma háztartásokban élő összes személy közül (n = 33 767); súlyozott eredmények.

^b A lakáson belül vezetékessel nem rendelkező roma háztartásokban élő személyek aránya alapján; az általános népesség esetében az Eurostat 2013-as (az elérhető legfrissebb) EU-SILC felmérése alapján, „a közüzemi vízellátáshoz csatlakozó népesség” [end_wat_pop], 2016. szeptember 8-i letöltés.

^c Az általános népességre vonatkozó adatok nem minden országról érhetők el. A hozzáférhető vezetékessel víz hiánya ritka jelenség, ezért az EU-ban nem teszik közzé rendszeresen az erre vonatkozó adatokat.

Források: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2013, Általános népesség.

18. ábra: A beltéri toalett, és zuhanyzó vagy fürdőszoba nélküli lakásokban élő romák az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b}

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes személy közül (n = 33 764); súlyozott eredmények.

^b Azoknak az aránya alapján, akik „lakáson belüli toalett, és zuhanyzóval vagy fürdőszobával nem rendelkező háztartásban élnek”. Az általános népesség esetében - [ilc_mdho05, 2016. szeptember 8-i letöltés].

Források: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

A lakhatás minőségének különféle mutatóit egészében tekintve megfigyelhető, hogy a romák jelentős része él olyan háztartásban, amelynek nincs hozzáférése a szükséges közüzemekhez és alapvető szolgáltatásokhoz. Emiatt ki vannak téve a súlyos lakhatási depriváció veszélyének. Érdekes, hogy miközben Bulgáriában és Magyarországon szinte minden roma háztartás hozzájut az áramszolgáltatáshoz, ezekben a tagállamokban alacsonyabb a vezetékes vízzel és beltéri toalettal vagy fürdőszobával rendelkező háztartásban élő romák százalékos aránya.

2.5.3. A lakás minősége és a környezet

Az általános népességgel összehasonlítva a romák közül többen szembesülnek komoly problémákkal a lakásminőség terén. Portugáliában a legmagasabb azoknak az aránya, akiknél elmondásuk szerint beázik a tető, vizek a falak, a padló vagy az alap, illetve penészes az ablakkeret vagy a padló, mind a romák, mind az általános népesség körében (4. táblázat). Az életminőséget befolyásoló fontos tényezők közé tartozik még az is, hogy mennyi fény jut a lakásba. A romák és az általános népesség közötti különbség e mutatót tekintve még hangsúlyosabb. A legnagyobb arányban a Portugáliában, Magyarországon, Horvátországban és Szlovákiában élő romák jelezték, hogy nincs elég fény a lakásukban.

Az általános népességhez képest a romák minden országban rosszabbul teljesítettek a lakásminőségre vonatkozó mindkét mutató terén.

A romák között jelentős számban vannak, akik úgy érzik, hogy a szennyezés, a korom és más környezeti problémák – például a füst, a por és a kellemetlen szagok vagy a szennyezett víz – problémát jelentenek, különösen a Cseh Köztársaságban és Portugáliában, ahol 41%, illetve 36% emelte ki ezt a kérdést. Horvátországban és Szlovákiában a romák közel egyharmada érzett így, Magyarországon, Bulgáriában, Spanyolországban és Görögországban pedig több mint egynegyedük. Románia volt az egyetlen olyan ország, ahol a szennyezett környezetben élő romák aránya alacsonyabb volt, mint az általános népességé (5. táblázat). A környéken előforduló bűnözést, erőszakot és vandalizmust tekintve sokszínűbb a kép. Az ilyen problémák által érintett romák aránya Cseh Köztársaságban és Spanyolországban a legmagasabb (46%, illetve 42%). Ezzel szemben Bulgáriában csak a romák 9%-a jelzett bűnözéssel, erőszakkal és vandalizmussal kapcsolatos problémákat – noha az általános népesség 26,8%-a említett ezekhez a kérdésekhez köthető problémákat.

4. táblázat: Azoknak a romáknak az aránya, akiknek a lakásában beázik a tető, nedves a fal, más szerkezeti problémák vannak vagy túl sötét, az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

EU-tagállam	Túl sötétnek találja a lakást		Olyan lakásban él, ahol beázik a tető, nedvesek a falak, a padló vagy az alap, penészes az ablakkeret vagy a padló	
	Romák, 2016	Általános népesség, 2014	Romák, 2016	Általános népesség, 2014
BG	17	6,8	33	13,2
CZ	17	3,8	21	9,2
EL	18	6,6	37	13,7
ES	15	5,2	26	17,1
HR	23	5,5	43	11,7
HU	25	9,2	44	26,9
PT	39	9,7	66	32,8
RO	14	5,8	26	12,7
SK	30	3,2	38	7
Összesen (9 tagállam)	20		32	

Megjegyzés: ^a A roma háztartásokban élő összes személy közül („Olyan lakásban él...”: n = 33 632; „Túl sötétnek...”: n = 33 679); súlyozott eredmények.

^b Az „Olyan lakásban él...” alapja: „a teljes népességből azok aránya, akik olyan lakásban élnek, ahol beázik a tető, nedvesek a falak, a padló vagy az alap, penészes az ablakkeret vagy a padló”. Az általános népesség esetében. EU-SILC [ilc_mdh001, 2016. szeptember 11-i letöltés].

^c A „Túl sötétnek...” alapja: „a teljes népességből azok aránya, akik túl sötétnek találják a lakást”. Az általános népesség esetében: EU-SILC felmérés [ilc_mdh004], 2016. szeptember 11-i letöltés].

Források: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

5. táblázat: A lakókörnyezet – a szennyezés, bűnözés, erőszak és vandalizmus által érintett térségekben élő romák az általános népességgel összehasonlítva, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

EU-tagállam	Szennyezés, korom vagy más környezeti problémák		Bűnözés, erőszak vagy vandalizmus a térségben	
	Romák, 2016	Általános népesség, 2014	Romák, 2016	Általános népesség, 2014
BG	27	15,7	9	26,8
CZ	41	13,7	46	13,5
EL	28	23,2	22	16,1
ES	27	10,2	42	11,9
HR	31	5,7	22	2,5
HU	24	15	23	13,9
PT	36	13,7	11	11,6
RO	11	16,8	5	14,9
SK	33	12,2	33	8,7
Összesen (9 tagállam)	25		23	

Megjegyzés: ^a A háztartásokban élő összes személy közül („Szennyezés”: n = 33 370; „Bűnözés...”: n = 32 883); súlyozott eredmények.

^b A „Szennyezés” alapja: „a teljes népességből azok aránya, akik a lakókörnyezetben szennyezésnek, koromnak vagy más környezeti problémáknak vannak kitéve, például füstnek, pornak, kellemetlen szagoknak vagy szennyezett víznek”. Az általános népesség esetében: EU-SILC felmérés [ilc_mddwoz, 2016. szeptember 11-i letöltés].

^c A „Bűnözés, erőszak és vandalizmus” alapja a teljes népességből azok aránya, akiket érint a bűnözés, erőszak és vandalizmus a környéken. Az általános népesség esetében: EU-SILC felmérés [ilc_mddwo3, 2016. szeptember 20-i letöltés].

Források: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák; Eurostat, EU-SILC 2014, Általános népesség.

2.6. Megkülönböztetés és jogtudatosság

Az emberi jogok, köztük a kisebbségekhez tartozó személyek jogainak tisztelgetése az Európai Unió alapjait és Szerződéseit alátámasztó alapelvek. Az EU Alapjogi Chartájának 21. cikke tiltja a faji vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetést. A faji egyenlőségről szóló irányelv (2000/43/EK) tiltja az ilyen alapon történő megkülönböztetést a foglalkoztatás, az oktatás, a szociális védelem, benne a szociális biztonság és az egészségügyi ellátás, valamint az árúk és szolgáltatások, köztük a lakhatás területén.⁴⁴ Az ENSZ 10., az országok közötti és az országokon belüli egyenlőségek csökkentésére irányuló fejlesztési fejlődési célja az egyenlőség kapcsán foglalkozik a megkülönböztetéssel.⁴⁵

Az ENSZ fenntartható fejlesztési céljai és alcéljai

10. cél: Az országokon belüli és az országok közötti egyenlőségek csökkentése.

2. alcél: Felelősségvállalás és a társadalmi, gazdasági és politikai befogadás elősegítése mindenki számára, kortól, nemtől, fogyatékoságtól, fajtól, etnikai hovatartozástól, származástól, vallástól, gazdasági vagy egyéb helyzetétől függetlenül, 2030-ra.

3. alcél: Az esélyegyenlőség biztosítása és az eredő egyenlőségek csökkentése, beleértve a megkülönböztető törvények, szakpolitikák és gyakorlatok megszüntetését, valamint a megfelelő jogszabályok, szakpolitikák és intézkedések előmozdítását e téren.

2.6.1. A megkülönböztetés összesített előfordulása

A felmérés úgy próbálta meghatározni a megkülönböztetés összesített előfordulását, hogy megkereste azoknak a roma válaszadóknak az arányát, akik személy szerint úgy érezték, hogy bőrszín, etnikai származás, vallás vagy vallási meggyőződés alapján történő megkülönböztetést szenvedtek el. Azokat a válaszadókat, akik jelezték, hogy a felsorolt három ok közül legalább egy alapján megkülönböztetés érte őket, egy újabb kérdésben arra

⁴⁴ A faji egyenlőségről szóló irányelv, 22–26. o.

⁴⁵ Lásd a 10. FFC-t.

kérték, hogy pontosítsák, hogy a legutóbbi ilyen incidens az elmúlt 12 hónapban történt-e. Az újabb kérdésekben minden esetben a „roma háttérű” általános kifejezést használták, hogy egyszerre vonatkozzon a származásra és a bőrszínre.

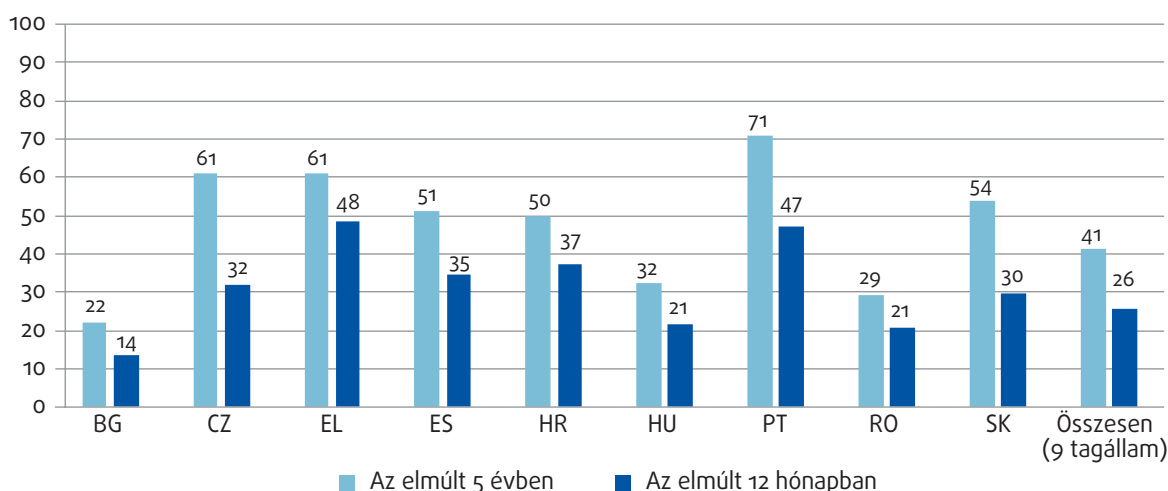
A vizsgált kilenc uniós tagállamban a romák átlagosan 41%-a érezte úgy, hogy a roma származása miatt az elmúlt öt évben legalább egyszer, a mindennapi életnek a felmérésben említett területei közül – amilyen az álláskeresés, a munkahely, a lakhatás, az egészségügyi ellátás és az oktatás – legalább egy téren megkülönböztetés érte (19. ábra). Négyből egy roma (26%) jelezte, hogy a roma háttérén alapuló megkülönböztetés utolsó esete a felmérést megelőző 12 hónap folyamán fordult elő.

A 6. táblázat az etnikai származáson alapuló megkülönböztetés előfordulását mutatja a felmérést megelőző 12 hónapban, a mindennapi élet területein, abban a kilenc uniós tagállamban, ahol a roma populációt vizsgálták. Összességében és a romákról készült előző két felméréssel – az EU-MIDIS I és a 2011-es romafelmérés – összehangban a romák többsége úgy érzi, hogy megkülönböztetés éri olyankor, amikor az állami vagy magánszolgáltatókkal kerül kapcsolatba, például közigazgatási hivatalokban, a tömegközlekedésben vagy egy üzlet, étterem vagy szórakozóhely felkeresésekor (19%), valamint az álláskereséskor (16%).

Ugyanakkor az EU-MIDIS I-hez képest lényegesen alacsonyabb volt azoknak a romáknak a száma, akik a felmérést megelőző 12 hónapban elmondásuk szerint megkülönböztetést szenvedtek el az álláskeresés során (2008-ban 38%, szemben a 2016-os 16%-kal). Ez tükrözheti a felmérés mintavételi tervének javulását, de a bejelentett arányok jelentős csökkenését is. Ezzel szemben a romákról készült 2011-es felmérés megállapításaival összehasonlítva ezen a konkrét területen jelentős csökkenést csak Bulgária, a Cseh Köztársaság, Magyarország és Románia esetében lehetett megfigyelni; ez összeségében nyolc százalékpontos csökkenésnek felel meg. Portugáliában mindeközben nőtt az álláskeresés közben a romákat érő megkülönböztetés előfordulási aránya.

A 7. táblázat a roma háttér alapján történő megkülönböztetés öt éves előfordulási rátáit mutatja a különböző területeken. A megkülönböztetés előfordulási rátái hasonló megoszlási mintát mutatnak, ha a 12 hónapos rátákkal hasonlítjuk össze, a „lakhatáshoz való hozzáférés” területét kivéve. Ez a terület olyan tevékenységet érint, amely nem gyakori, ezért az öt éves referencia-időszak jobban alkalmazható. Az elmúlt öt évre vonatkozó eredmények azt mutatják, hogy a megkülönböztetés előfordulása a lakhatáshoz való hozzáférésben (41%) ugyanolyan magas, mint az álláskeresés területén (40%) az adott időszakban.

19. ábra: A roma háttér alapján történő megkülönböztetés összesített előfordulása az elmúlt 5 évben és az elmúlt 12 hónapban, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a A mindennapi életnek a felmérésben említett területei közül legalább egy téren a roma háttér miatti megkülönböztetés veszélyének kitett összes roma válaszadó közül („az elmúlt 5 év”: n = 7745; „az elmúlt 12 hónap”: n = 7875); súlyozott eredmények.

^b A mindennapi élet felmérésben említett területei: álláskeresés, munkahely, oktatás (saját maga vagy szülőként), egészségügy, lakhatás és más állami vagy magánszolgáltatások (közigazgatás, étterem vagy szórakozóhely, tömegközlekedés, bolt).

^c Az „egészségügyi ellátáshoz való hozzáférésben” látott megkülönböztetésről csak az elmúlt 12 hónapra nézve kérdeztek, ami megmagyarázza a két referencia-időszak eltérő mintanagyságát (n).

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

6. táblázat: A roma háttér alapján történő megkülönböztetés előfordulási aránya az elmúlt 12 hónapban, a mindennapi élet különböző területein, uniós tagállamok szerint (%)^d

EU-tagállam	Álláske- resés ^a	Munka- hely ^a	Oktatás (saját maga vagy szülőként) ^a	Lakhatás ^a	Egyéb állami/ magánszol- gáltatások ^{a,c}	Egész- ségügy ^a	Összesítve ^b
BG	7	3	(4)	(3)	10	(3)	14
CZ	28	6	9	25	17	8	32
EL	24	10	(10)	(1)	43	20	48
ES	13	5	7	14	30	7	35
HR	29	(9)	15	(29)	27	10	37
HU	13	4	9	(8)	15	4	21
PT	47	11	(2)	(5)	38	5	47
RO	10	6	4	(6)	17	12	21
SK	22	5	7	(8)	23	11	30
Összesen (9 tagállam)	16	5	7	12	19	8	26

Megjegyzés: ^a Az adott területen az elmúlt 12 hónapban a roma háttér miatti megkülönböztetés veszélyének kitett összes roma válaszadó közül; súlyozott eredmények.

^b A mindennapi életnek a felmérésben említett területei közül legalább egy téren az elmúlt 12 hónapban a megkülönböztetés veszélyének kitett összes roma válaszadó közül (n = 7875); súlyozott eredmények.

^c Az egyéb állami/magánszolgáltatások közé tartozik: éjszakai mulató, szórakozóhely, étterem, szálloda, közigazgatási hivatal vagy állami szolgáltatások, tömegközlekedés, üzlet.

^d A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

7. táblázat: A roma háttér alapján történő megkülönböztetés előfordulása az elmúlt 5 évben az élet különböző területein, uniós tagállamok szerint (%)^d

EU-tagállam	Álláske- resés ^a	Munka- hely ^a	Oktatás (sa- ját maga vagy szülőként) ^a	Lakhatás ^a	Egyéb állami/ magánszol- gáltatások ^{a,c}	Összesítve ^b
BG	21	11	6	(14)	11	22
CZ	61	17	19	65	40	61
EL	63	38	20	44	52	61
ES	34	23	15	45	37	51
HR	50	17	22	53	32	49
HU	33	11	15	22	18	32
PT	76	40	13	75	45	71
RO	34	19	10	(13)	21	29
SK	53	18	16	30	44	54
Összesen (9 tagállam)	40	17	14	41	28	41

Megjegyzés: ^a Az adott területen az elmúlt 5 évben a roma háttér miatti megkülönböztetés veszélyének kitett összes roma válaszadó közül; súlyozott eredmények.

^b A felmérésben említett területek közül legalább egy téren (kivéve az egészségügyi ellátáshoz való hozzáférést) az elmúlt 5 évben a megkülönböztetés veszélyének kitett összes roma válaszadó közül (n = 7745); súlyozott eredmények.

^c Az egyéb állami/magánszolgáltatások közé tartozik: éjszakai mulató, szórakozóhely, étterem, szálloda, közigazgatási hivatal vagy állami szolgáltatások, tömegközlekedés, üzlet.

^d A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

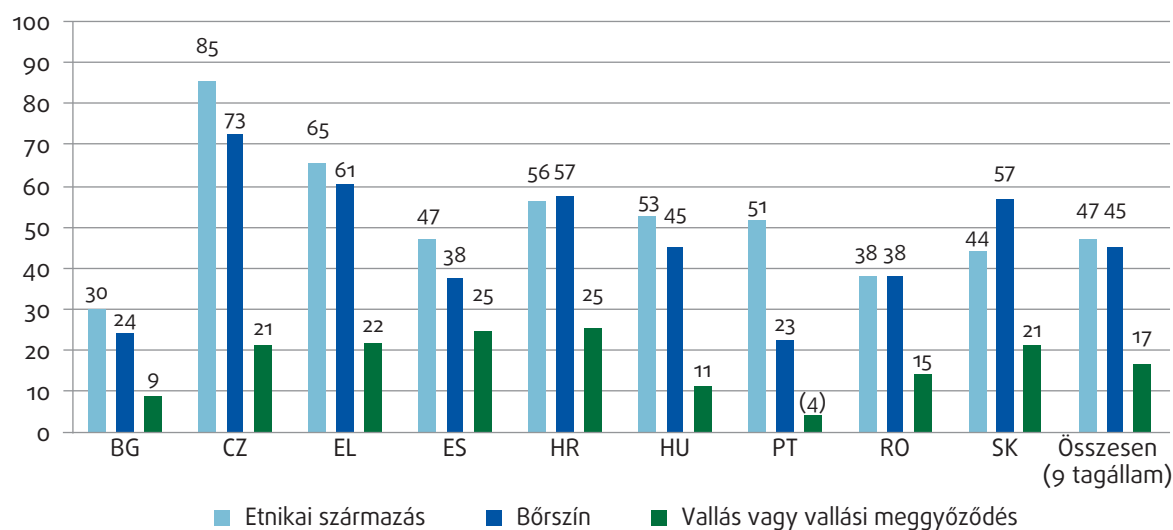
Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.6.2. Az etnikai származás alapján történő megkülönböztetés érzékelt mértéke

A válaszadókat arra kérték, hogy értékeljék, az országukban mennyire elterjedt a bőrszín, etnikai származás, vallás vagy vallási meggyőződés alapján történő megkülönböztetés. Azoknak a romáknak az aránya, akik úgy érezték, hogy megkülönböztetés érte őket, valamivel alacsonyabb azokénál, akik elterjedtnak érzik az etnikai származás vagy bőrszín alapján történő megkülönböztetést a társadalmukban, ami azt tükrözi, hogy a válaszadók nemcsak a saját tapasztalataikat veszik számításba, hanem a családtagokét és barátokét is. A romák közel fele úgy vélte, hogy a hazájában elég elterjedt vagy nagyon elterjedt az etnikai származás vagy bőrszín alapján történő megkülönböztetés (20. ábra).

„Az EU-n belüli hátrányos megkülönböztetés 2015-ben” című, 437. sz. Eurobarométer tematikus felmérés eredményei (21. ábra) azt mutatják, hogy átlagban véve a kilenc uniós tagállamban az általános népesség tagjai is nagy arányban vélekednek úgy, hogy hazájukban elég elterjedt vagy nagyon elterjedt az etnikai származáson alapuló megkülönböztetés.⁴⁶ A romák által érzékelt átlagos mérték és az általános népesség érzékelése között ugyanakkor jelentős különbségek vannak. Az általános népesség körében Cseh Köztársaság és Horvátország kivételével minden vizsgált országban magasabb azoknak az aránya, akik szerint hazájukban elterjedt az etnikai származás alapján történő megkülönböztetés (21. ábra), mint a romák körében (20. ábra). A Cseh Köztársaságban az általános népesség tagjai 52%-ban találják elterjedtnak az etnikai származáson alapuló megkülönböztetést, szemben a romák 85%-ával. Horvátországban nem ennyire hangsúlyos a különbség: a romák körében 56%, szemben az általános népesség 50%-ával.

20. ábra: Azok a romák, akik szerint hazájukban nagyon elterjedt vagy elég elterjedt az etnikai származás, bőrszín vagy vallási meggyőződés alapján történő megkülönböztetés, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c,d}

Megjegyzés: ^a Az összes roma válaszadó közül (n = 7947); súlyozott eredmények.

^b A felmérésben szereplő kérdés: „Kérem, hogy a megkülönböztetés alább felsorolt típusairól mondja meg, hogy az ön véleménye szerint [ORSZÁGBAN] nagyon ritka, elég ritka, elég elterjedt vagy nagyon elterjedt: etnikai származás; bőrszín; vallás vagy vallási meggyőződés alapján történő megkülönböztetés?”

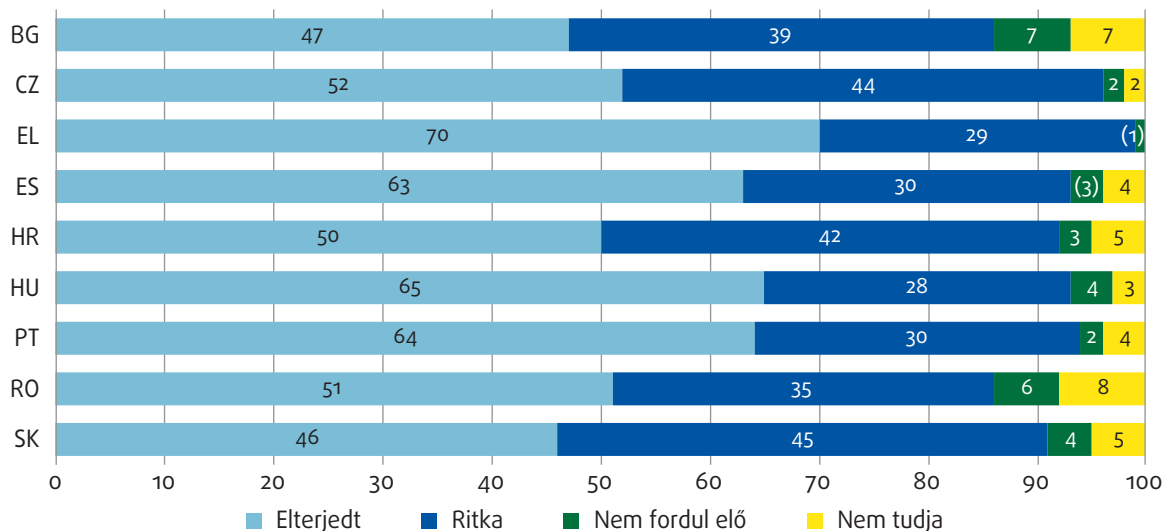
^c Az elemzéshez a „nagyon elterjedt” és az „elég elterjedt” kategóriákat együtt kezelték.

^d A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20–49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

⁴⁶ Az EU-28 átlaga 64% az etnikai származáson alapuló megkülönböztetés esetében, és 50% a valláson vagy meggyőződésen alapuló megkülönböztetés esetében. Lásd: Európai Bizottság (2015), 14. o.

21. ábra: Az etnikai származáson alapuló megkülönböztetésnek az általános népesség által érzékelt mértéke kilenc uniós tagállamban (Eurobarométer 437. különkiadás), országok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a Az Eurobarométer kérdése: „Kérem, hogy a megkülönböztetés alább felsorolt típusairól mondja meg, hogy az ön véleménye szerint [ORSZÁGBAN] nagyon elterjedt, elég elterjedt, elég ritka vagy nagyon ritka: etnikai származás alapján történő megkülönböztetés?”

^b A „nagyon elterjedt” és „elég elterjedt”, illetve a „nagyon ritka” és „elég ritka” válaszok kategóriáit egyesítették, és az „elterjedt”, illetve „ritka” kategóriában ábrázolták.

^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

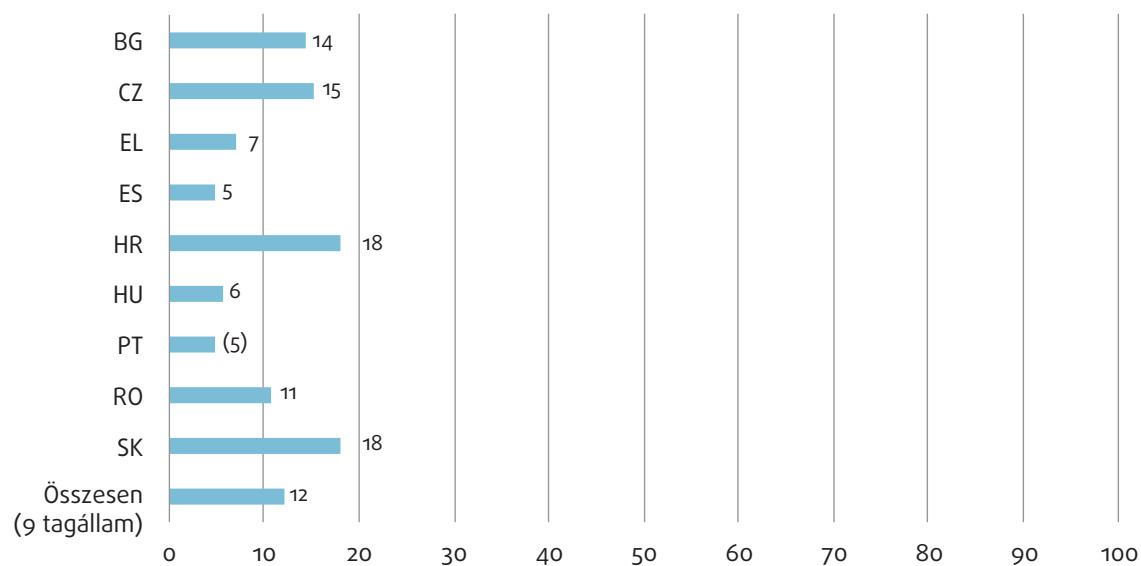
Forrás: Európai Bizottság, Eurobarométer 437. különkiadás, „Megkülönböztetés az EU-ban 2015-ben”.

2.6.3. A megkülönböztetés eseteinek bejelentése

A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a romák körében továbbra is általános, hogy nem jelentik be a megkülönböztető incidenseket. Azok közül a válaszadók közül, akiket a megelőző 12 hónapban legalább egyszer megkülönböztetés ért a roma háttérük miatt, átlagosan csak 12% jelentette az esetet valamilyen hatóságnak, vagy tett panaszt (22. ábra). Az alacsony bejelentési

arányokat – Görögországban például 7% – szembe kell állítani az etnikai származáson alapuló megkülönböztetés magas előfordulási arányával, ami Görögországban 48%. Ha megvizsgáljuk az EU-MIDIS I eredményeit – ahol a hét uniós tagállamban megkérdezett romák 21%-a jelezte, hogy a megkülönböztetés legutóbbi esetét bejelentette valamilyen hatóságnak –, a megkülönböztetés bejelentésében vagy a panasztételben semmilyen javulást nem lehet kimutatni.

22. ábra: Azok a romák, akik a roma háttér alapján történt megkülönböztetés legutóbbi esetét bejelentették vagy panaszt tettek miatta, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a Az összes roma válaszadó közül, aki azt jelezte, hogy a bőrszínén vagy etnikai származáson alapuló megkülönböztetés legutóbbi esete az elmúlt 12 hónapban történt (n = 3730); súlyozott eredmények.

^b Kérdés: „Amikor LEGUTÓBB úgy érezte, hogy a roma háttére miatt megkülönböztetés érte, miközben [terület], tett bejelentést vagy panaszt az eset miatt?”

^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

2.6.4. A támogató szervezetek, esélyegyenlőségi szervek, a megkülönböztetéssel foglalkozó törvények és kampányok ismerete

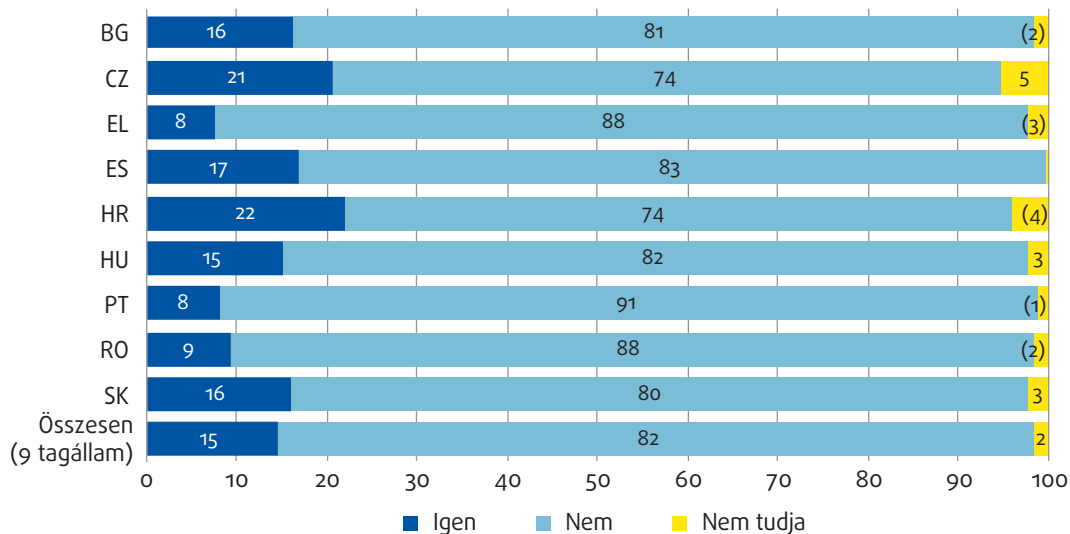
A megkülönböztetés esetén támogatást vagy tanácsadást nyújtó szervezetek ismertségét úgy vizsgálták, hogy a válaszadókat megkérdezték, felismernek-e egyet vagy többet a legfeljebb három, előre kiválasztott esélyegyenlőségi szerv közül. Emellett egy általános kérdést is feltettek nekik arról, hogy ismernek-e olyan szervezetet, ahol a megkülönböztetést elszenvedő emberek – a megkülönböztetés okától függetlenül – támogatást vagy tanácsot kaphatnak.

Átlagban – és az EU-MIDIS I eredményeihez hasonlóan – a válaszadók többsége (82%) egy ilyen szervezetet sem

ismert a hazájában (23. ábra). Portugáliában, Görögországban és Romániában a megkérdezett romák közül szinte senki nem ismert ilyen támogató szolgálatot vagy szervezetet, ami megmagyarázhatja az alacsony bejelentési arányokat. Ha egy szervezet vagy esélyegyenlőségi szerv nevével tették fel a kérdést, összességében a roma válaszadók 29%-a jelezte, hogy ismeri a szervezetet; az eredmények azonban országonként eltérőek voltak.

A roma válaszadók átlagosan 36%-a tudta, hogy létezik a bőrszín, etnikai származás vagy vallás alapján történő megkülönböztetést tiltó törvény (24. ábra), ugyanakkor egyharmaduk (35%) szerint nincs ilyen törvény, 27% pedig nem tudta, hogy van-e ilyen jogszabály. Az eredmények jelentős országok közötti különbségeket mutatnak, de a szervezetek ismertségének szintje Portugáliában a legalacsonyabb.

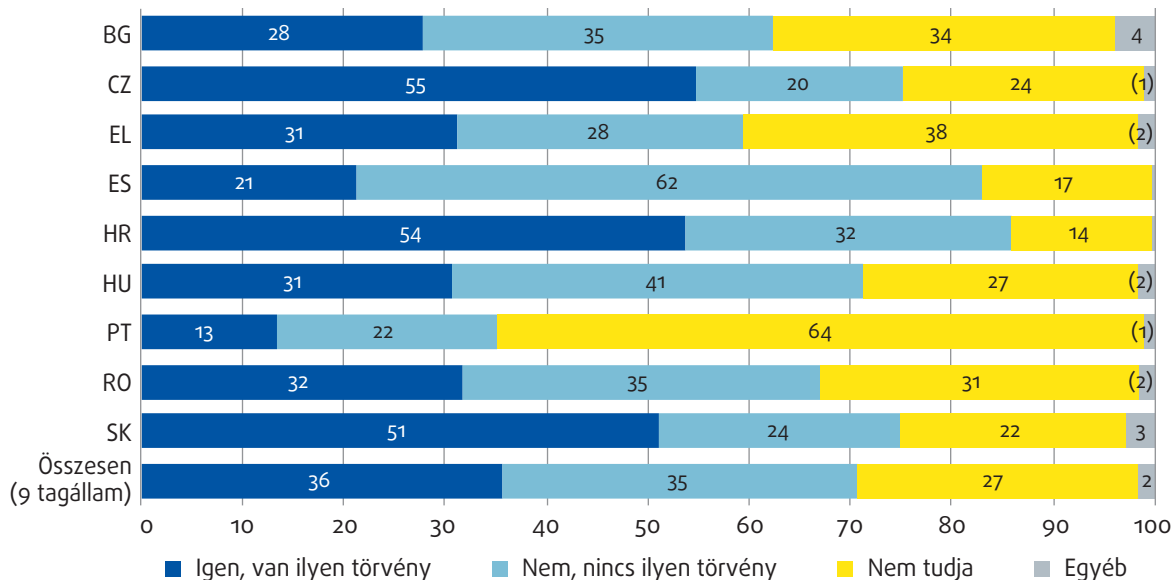
23. ábra: A megkülönböztetés áldozatainak (a megkülönböztetés okától függetlenül) támogatást vagy tanácsadást kínáló szervezetek ismertsége a romák körében, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a Az összes roma válaszadó közül (n = 7947); súlyozott eredmények.
^b A felmérésben szereplő kérdés: „Ismer olyan szervezetet [ORSZÁGBAN], amely támogatást vagy tanácsot ad azoknak, akiket bármilyen okból hátrányos megkülönböztetés ért?”
^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

24. ábra: A bőrszín, etnikai származás vagy vallás alapján történő megkülönböztetést tiltó törvények ismertsége a romák körében, uniós tagállamok szerint (%)^{a,b,c}

Megjegyzés: ^a Az összes roma válaszadó közül (n = 7947); súlyozott eredmények.
^b Kérdés: „A legjobb tudomása szerint [ORSZÁGBAN] létezik olyan törvény, amely tiltja a bőrszín, etnikai származás vagy vallás alapján történő megkülönböztetést?”
^c A kevés válaszon alapuló eredmények statisztikailag kevésbé megbízhatóak. Ezért a csoportösszesítésben kevesebb mint 20-49 súlyozatlan megfigyelésen vagy 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelést tartalmazó cellákon alapuló eredményeket zárójelben közöljük. A csoportösszesítésben 20-nál kevesebb súlyozatlan megfigyelésen alapuló eredményeket nem közöljük.

Forrás: FRA, EU-MIDIS II 2016, Romák.

A felmérésről dióhéjban

A jelentésben ismertetett válogatott megállapítások kilenc uniós tagállam roma népességének körében elvégzett felmérésen alapulnak. A romákról szóló felmérés az FRA EU-MIDIS II felmérésének keretében zajlott, amely az EU 28 tagállamában gyűjtött adatokat a bevándorlók és etnikai kisebbségek tapasztalatairól és véleményéről. Az EU-MIDIS II-ben használt módszertan az FRA bevándorlókról és etnikai kisebbségekről szóló 2008-as felmérésének (EU-MIDIS I) és a romákról szóló 2011-es felmérésének lebonyolításából származó tapasztalatokra épített. A korábbi felmérésekhez képest az EU-MIDIS II-ben kibővítették a kérdések körét, és a továbbfejlesztett mintavételi módszerekkel javították a felmérés célcsoportjainak lefedettségén.

Kiválasztási szempontok

Mivel a válaszadók kiválasztásához szükséges információk közigazgatási adatforrásokból nem elérhetőek, az EU-MIDIS II válaszadói esetében a saját bevallás szerinti identitással kellett megvizsgálni a felmérésben való részvételi jogosultságot – az EU-MIDIS I-hez és a romákról szóló 2011-es felméréshez hasonlóan. Amikor a roma minta tagjaival interjút készítettek, a háztartással való kapcsolatfelvétel és a felmérés ismertetése után a kérdezőbiztos feltett egy szűrő kérdést („Él olyan, 16 év feletti személy a háztartásban, aki roma?”), hogy eldöntse, vannak-e a felmérésben való részvételre jogosult roma személyek a háztartásban. Néhány országban a „roma” szót egy kártyával helyettesítették, amelyen felsorolták az adott országban általánosan használt összes releváns, a felmérésben elfogadott „roma” gyűjtőfogalom alá tartozó kifejezést.

A roma háztartásokban csak háztartásonként egy személlyel készítettek interjút, de a felmérésben több kérdés is vonatkozott a háztartás összes többi tagjának helyzetére. Az EU-MIDIS II felmérés keretében 7947 háztartásról gyűjtöttek információt, amelyeknek összesen 33 785 tagja volt. Az elemzés típusától függően (a válaszadó szintje vagy a háztartás szintje) ezért a jelentésben bemutatott eredmények vagy a 7947 válaszadó (háztartásonként egy) vagy 33 785 személy (a roma háztartásokban élő összes személy) tapasztalatain alapulnak. A közölt eredmények alapjául szolgáló válaszadók számát mindegyik táblázat és ábra alatt jeleztük.

Az adatgyűjtés lebonyolítása

Az EU-MIDIS II felméréshez a terepmunkát az Ipsos MORI, egy egyesült királysági székhelyű nagy nemzetközi cég végezte, az FRA munkatársainak felügyelete mellett, akik ellenőrizték a szigorú minőség-ellenőrzési

eljárások betartását. Az FRA munkatársai részt vettek a kérdezőbiztosok felkészítésében, és megfigyelték az adatgyűjtési tevékenységet.

Az EU-MIDIS II felméréshez kiválasztott fő megkérdezési módszer a számítógéppel támogatott személyes interjú (CAPI) volt – azaz a kérdezőbiztosok egy számítógépes kérdőív segítségével, személyesen bonyolították le a meghallgatást. A felméréshez használt kérdőív eredeti angol változatát lefordították annak a kilenc országnak a hivatalos nyelvére, ahol a romákat megkérdezték. A roma válaszadókkal készített interjúk átlagos hossza 43 perc volt.

Mintavétel

Az EU-MIDIS II felméréshez kiindulásként mind a kilenc tagállamban össze kellett állítani a roma népesség valószínűségi mintáját. Először mind a kilenc országban a roma háztartásokat választották ki a véletlen útvonal mintavételi technika alkalmazásával, ami azt jelenti, hogy az egyének vagy lakcímek listája hiányában a kérdezőbiztos előre megadott utasításokat követ, hogy a véletlenszerűen kiválasztott területeken belül kapcsolatba lépjen minden n. háztartással. Ebbe beletartozott egy több szakaszból álló mintavételi módszer, ahol első lépésként a lehető legalacsonyabb regionális szinten adatokat (például népszámlálási vagy más forrásból származó adatokat) gyűjtenek a populáció méretéről. Ez az információ a mintavételi keret előkészítéséhez kell, így határozzák meg a mintavételi területek listáját, más néven az elsődleges mintavételi egységeket. Spanyolországban, Portugáliában és Görögországban a helyi roma civil szervezetek szakértői ismereteire és a romákról szóló 2011-es kísérleti felmérés mintavételi kereteire támaszkodtak az elsődleges mintavételi egységek és a romák területi koncentrációjának meghatározásához. Az elsődleges mintavételi egységeket a rétegeken belüli célpopuláció méretével arányos valószínűséggel választották ki. Az elsődleges mintavételi egységek kiválasztását régió és várostípus szerint tovább rétegezték, hogy biztosított legyen az ország különböző részeinek, illetve a vidéki és városi területeknek a megfelelő lefedettsége. Az erőforrások felhasználásának optimalizálása érdekében néhány országban a nagy népsűrűségű/koncentrációjú elsődleges mintavételi egységekből nagyobb mintát vettek, az alacsony népsűrűségű területeket pedig kizárták a felmérésből, ha a szerepeltetésük nagyon költséges lett volna, de az összesített eredményeket kevésbé befolyásolja.

A kilenc országban, ahol a romákat vizsgálták, az országonként meghatározott küszöbértéket el nem érő roma népsűrűségű közigazgatási egységeket kizárták

a mintavételi keretből – ha például a közigazgatási egységben egy meghatározott számnál kevesebb roma háztartás volt (ez a magyarországi 15 és a spanyolországi 200 között mozgott), vagy ha a romák sűrűsége nem érte el az elfogadott küszöbértéket (a térségben élő teljes népesség 5-10%-a, országtól függően). A küszöbértékeket a terepmunkát végző hivatallal egyeztették, az elsődleges mintavételi egységek összesített méretének függvényében. Miután kizárták azokat a területeket, ahol a romák sűrűsége a legalacsonyabb, ez valamelyest csökkentette a részt vevő kilenc uniós tagállamban élő összes roma lefedettségét, így a lefedettség 60% és 80% között mozgott a vizsgált országokban. Bulgáriában, Magyarországon és Romániában adaptív többszörös mintavételezést (ACS) alkalmaztak annak érdekében, hogy növeljék a mintavétel eredményességét az olyan területeken, ahol a romák becslések szerint a népesség kevesebb mint 25%-át alkotják. Az adaptív többszörös mintavételezés lehetővé teszi a jogosult háztartás körüli szomszédos címek vizsgálatát, más jogosult háztartások keresése céljából.⁴⁷ A háztartások mintájának kiválasztására használt módszertől függetlenül minden háztartásból egy személyt választottak ki, véletlenszerű módszerrel.

Súlyozás

A felmérési eredmények elemzésekor az adatokat súlyozták, hogy tükrözzék az egyes háztartások és személyek többszörös mintavételi terv alapján történő kiválasztási és válaszadási valószínűségét. Erre azért is szükség volt, hogy korrigálják az egyenlőtlen kiválasztási valószínűséget, amely az adatgyűjtés eredményességének növelését szolgálta (néhány országban a nagyobb sűrűségű területeken túl nagy mintát vettek). A súlyok egyben az egyes országokban élő roma populáció (becsült) méretének különbségeit is kiigazították. Mivel a mintanagyság nem volt arányos az egyes országokban élő roma populáció méretével, a nagyobb roma populációval rendelkező országok ennek megfelelően magasabb súlyt kaptak. Ez lehetővé teszi az összesített statisztikák kiszámítását a különböző országok kombinálásakor.

A roma minták mérete

A kilenc uniós tagállamban, ahol a romákat megkérdezték, a megcélzott mintanagyság az egyes országokban élő roma népesség becslésén alapult. A kilenc tagállamban összesen 7947 interjú készítették a roma válaszadókkal; a legkevesebbet, 508 interjú Görögországban, a legtöbbet, 1408-at Romániában, mint azt a 8. táblázat mutatja. A 7947 interjúból álló minta eléréséhez összesen 35 400 címet kerestek fel, amelyek között érvénytelen és jogosulatlan címek egyaránt voltak.

⁴⁷ A módszer leírását lásd Verma Vijay (2014).

8. táblázat: Az EU-MIDIS II keretében megkérdezett roma személyek és háztartások száma, uniós tagállamok szerint

EU-tagállam	Háztartások/ kiválasztott válaszadók	A roma háztartásokban élő személyek
Bulgária	1,078	4,278
Horvátország	538	2,800
Cseh Köztársaság	817	3,245
Görögország	508	2,719
Magyarország	1,171	4,941
Portugália	553	1,992
Románia	1,408	5,764
Szlovákia	1,098	4,987
Spanyolország	776	3,059
Összesen (9 tagállam)	7,947	33,785

A különböző felmérések összehasonlíthatósága

Az FRA eddig három felmérés – az EU-MIDIS I (2008), a romákról szóló felmérés (2011) és az EU-MIDIS II (2016) – keretében gyűjtött adatokat hat uniós tagállam roma népességéről: Bulgária, a Cseh Köztársaság, Görögország, Magyarország, Románia és Szlovákia. A 2011-es romafelmérés és az EU-MIDIS II a felsoroltakon kívül a Portugáliában és Spanyolországban élő romákra is kiterjedt. A 2011-es romafelmérésben a horvátországi romák nem szerepeltek.

Míg az EU-MIDIS I központi témája a válaszadók által tapasztalt megkülönböztetés, áldozatként átélt bűncselekmények, rendőri igazoltatások és a jogtudatosság volt, a 2011-es romafelmérés és az EU-MIDIS II szélesebb körből, a válaszadók mindennapi életének különféle területeiről válogatta a kérdéseket. Ezért mindhárom felmérésben gyűjtöttek adatokat olyan kérdésekről, mint a hátrányos megkülönböztetés és a jogtudatosság, ugyanakkor más kérdésekről, köztük a szegénységről, az iskolai végzettségről és a lakhatásról szóló eredmények csak a 2011-es romafelmérésből és az EU-MIDIS II-ből származtak. Néhány esetben a felmérések között megváltozott a kérdések megfogalmazása, ami határt szabhat az eredmények összehasonlíthatóságának.

Az EU-MIDIS I, a 2011-es romafelmérés és az EU-MIDIS II mind hasonló módszerrel, a válaszadók több szakaszból álló kiválasztásával készült. A mintavételi módszer optimalizálása érdekében az EU-MIDIS II-nél továbbfejlesztették a 2011-ben alkalmazott módszertant. A felmérésekben használt módszertani

megközelítések hasonlósága ellenére vannak bizonyos korlátok, amelyeket az eredmények összehasonlításakor figyelembe kell venni.

Az EU-MIDIS II felmérésben továbbfejlesztették a 2011-es romafelméréshez kidolgozott mintavételi és súlyozási módszereket, ezért az EU-MIDIS II eredményei pontosabb képet adnak a két felmérésben szereplő országokban élő romák helyzetéről és tapasztalatairól. A roma népesség jó példa a felmérési mintavétel szempontjából úgynevezett „nehezen elérhető” csoportokra, ami azt jelenti, hogy a reprezentatív minta összeállítása nehezebb, mint a normálpopulációs felmérésekénél. Az alábbi pontok érintik a két felmérés összehasonlíthatóságát.

A 2016-os EU-MIDIS II felmérés adatait kiigazították, figyelembe véve az egyenlőtlen kiválasztási valószínűségeket és a többszakaszos mintavételt. A 2011-es felmérési eredményeknél nem alkalmaztak súlyokat (lásd a súlyozásról szóló információt). Ez azt jelenti, hogy még ha a minta hasonló is volt egy adott országban, a 2016-os adatok pontosabb eredményekhez vezetnek.

Földrajzi hatókör

A NUTS⁴⁸ szintű régiók földrajzi kiterjedése hét országban hasonló volt abból a nyolcból, ahol az EU-MIDIS II felmérésben és a 2011-es romafelmérésben egyaránt gyűjtöttek adatokat. A minta csak Görögországban terjedt ki több földrajzi területre a 2011-es romafelmérésben, mint az EU-MIDIS II-ben.

A minták közötti különbségek

A 2011-es minta és a 2016-os minta megoszlásának összehasonlításakor meg kell jegyezni, hogy a 2016-os felmérésen alapuló eredmények mindig súlyozott mintán alapulnak, a 2011-esek viszont nem.

A 2016-os felmérésben a minta minden országban a kisebb háztartások (1 vagy 2 fős háztartások) magasabb arányát mutatta a 2011-eshez képest. Ez azzal is összefügg, hogy a 2016-os felmérésben kevesebb gyermek (0–15 éves) élt a háztartásokban, és magasabb volt az átlagéletkor. Az általános népességgel összehasonlítva ugyanakkor az EU-MIDIS II-ben megvizsgált roma háztartások átlagban fiatalabbak voltak, több gyermekkel rendelkeztek, és kevesebb volt köztük az egyszemélyes háztartás. A háztartásszerkezet megváltozása a két felmérés között azt jelzi, hogy a roma népességben zajló általános demográfiai változás a kisebb háztartások felé halad, de azt a feltételezést is alátámasztja, hogy javult a módszertan, ezáltal 2016-ban nagyobb sokféleséget sikerült lefedni. A válaszadók nemek szerinti megoszlása a mindkét felmérésben részt vevő nyolc országban hasonlóan alakult.

Mintavételi hiba

Minden mintavételen alapuló felmérésnél előfordul mintavételi hiba, mivel a felmérés keretében csak a teljes populáció töredékét kérdezik meg. A bemutatott eredmények ezért minden esetben statisztikai eltérést takaró becslt értékek. A válaszadói csoportok közötti kis, néhány százalékpontos különbségeket a statisztikai eltéréseken belül kell értelmezni, és csak a populációk közötti jelentősebb különbségeket kell a tényleges különbségek bizonyítékának tekinteni.

⁴⁸ A NUTS a „statisztikai célú területi egységek nomenklatúrája” rövidítése. További információkért lásd az Eurostat [weboldalát](#) az osztályozásról.

Szakirodalom

Európa Tanács (2012), „*Estimates and official numbers of Roma in Europe*”, 2012. július 2-i frissítés.

Európai Bizottság (2010), *A szegénység és társadalmi kirekesztés elleni küzdelem európai platformja: A szociális és területi kohézió európai keretrendszere*, COM(2010) 758 végleges, Brüsszel, 2010. december 16.

Európai Bizottság (2015), *Special Eurobarometer 437 'Discrimination in the EU in 2015'*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Európai Bizottság (2016), A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának *A szociális jogok európai pillérével kapcsolatos konzultáció elindításáról*, COM(2016) 127 final, Strasbourg, 2016. március 8.

Európai Bizottság/EACEA/Eurydice (2015), *The Structure of the European Education Systems 2015/16: Schematic Diagrams. Eurydice Facts and Figures*, Luxembourg, az Európai Unió Kiadványainak Kiadóhivatala (Kiadóhivatal).

Európai Számvevőszék (ECA) (2016), *A romák integrációjával kapcsolatos uniós szakpolitikai kezdeményezések és pénzügyi támogatás: az elmúlt évtizedben jelentős előrelépések történtek, de a gyakorlatban további erőfeszítésekre van szükség*, Különjelentés, Luxembourg, Kiadóhivatal.

Eurostat (2016), *Eurostat Statistics Explained – Europe 2020 indicators – education*.

FRA (az Európai Unió Alapjogi Ügynöksége) (2009), *EU-MIDIS – Main Results Report*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2012), *The situation of Roma in 11 EU Member States – Survey results at a glance*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2014), *Roma survey – Data in focus: Discrimination against and living conditions of Roma women in 11 EU Member States*, Luxembourg, Kiadóhivatal.

FRA (2016), *Measuring Roma inclusion strategies – a fundamental rights based approach to indicators*, UNECE Working paper 20.

Fundación Secretariado Gitano (szerk.) (2009), *Health and the Roma community: Analysis of the situation in Europe. Bulgaria, Czech Republic, Greece, Portugal, Romania, Slovakia, Spain*, Cuadernos Técnicos Nº 97, Madrid, 2009.

UNESCO (2010), *EFA Global Monitoring Report 2010, Reaching the marginalized*, Párizs.

Verma Vijay (2014), *Sampling Elusive Populations: Applications to Studies of Child Labour*, Genf: Nemzetközi Munkaügyi Hivatal.

Világbank (2012), *Towards an equal start: Closing the early learning gap for Roma children in Eastern Europe*.

Willis, Gordon B. (2005), *Cognitive interviewing. A tool for improving questionnaire design*, London, Sage, 3. o.

HOGYAN JUTHAT HOZZÁ AZ EURÓPAI UNIÓ KIADVÁNYAIHOZ?

Ingyenes kiadványok:

- egy példány:
az EU Bookshopból (<http://bookshop.europa.eu>),
- több példány, valamint plakátok, térképek rendelése:
az Európai Unió képviselőin keresztül (http://ec.europa.eu/represent_hu.htm),
nem uniós országokban a küldöttségektől (http://eeas.europa.eu/delegations/index_hu.htm),
a Europe Direct szolgáltatáson keresztül (http://europa.eu/europedirect/index_hu.htm)
vagy a 00 800 6 7 8 9 10 11 telefonszám tárcsázásával (ingyenesen hívható az EU egész területéről) (*).

(*). A legtöbb hívás és a megadott információk ingyenesek (noha egyes mobiltelefon-szolgáltatókon keresztül, telefonfülkékből és hotelekből a számot csak díjfizetés ellenében lehet hívni).

Megvásárolható kiadványok:

- az EU Bookshopból (<http://bookshop.europa.eu>).

HELPING TO MAKE FUNDAMENTAL RIGHTS A REALITY FOR EVERYONE IN THE EUROPEAN UNION

Azzal, hogy a felmérésben vizsgált romák 80%-a az országuk szegénységi küszöbe alatt él, a romák egyharmadának háztartásában nincs vezetékes víz, a roma gyerekek harmada olyan háztartásban lakik, ahol az előző hónapban valaki legalább egyszer éhesen ment aludni, és a roma gyerekek a nem roma társaik mögött kullognak a tanulás területén, a jelentés nyugtalanító, de megkerülhetetlen tényállásra hívja fel a figyelmet: az Európai Unió legnagyobb etnikai kisebbsége továbbra is megkülönböztetéssel néz szembe, és egyenlőtlen mértékben fér hozzá a különféle létfontosságú szolgáltatásokhoz.

A foglalkoztatás, oktatás, lakhatás és egészségügyi szolgáltatások tartós akadályainak nyomatékosítása mellett a jelentésből az is kiténik, hogy a felmérésben megkérdezett romák 40 százaléka úgy érezte, hogy az elmúlt öt évben legalább egyszer hátrányos megkülönböztetés érte, de csak töredékük tett panaszt az ügyben. Bár az adatok kijózanítóak, a jelentés olyan létfontosságú információkat mutat be, amelyek egyedülálló forrást biztosíthatnak a romák alapvető jogainak tiszteletben tartása iránt elkötelezett politikai döntéshozók számára.

A jelentés egy felmérésen alapul, amelyben hozzávetőleg 8000 személyes interjú során közel 34 000, roma háztartásban élő személyről gyűjtöttek adatokat az Európai Unió (EU) kilenc tagállamában. A jelentés az FRA-nak az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről készült második felmérése (EU-MIDIS II) eredményeiből közöl válogatást, amelynek keretében körülbelül 26 000 bevándorló vagy kisebbségi háttérrel rendelkező, az EU területén élő személy helyzetét vizsgálták meg. Az Európai Unió kisebbségekről és hátrányos megkülönböztetéséről szóló felmérése meghatározó része az ügynökség az irányú kötelezettségvállalásának, hogy adatokat gyűjt és közöl a normálpopulációs felmérésekben nem szereplő csoportokról. Az ügynökségnek ez a harmadik romákkal foglalkozó felmérése.

FRA – AZ EURÓPAI UNIÓ ALAPJOGI ÜGYNÖKSÉGE

Schwarzenbergplatz 11 – 1040 Bécs – Ausztria
Tel. +43 158030-0 – Fax +43 158030-699
fra.europa.eu – info@fra.europa.eu
facebook.com/fundamentalrights
linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency
twitter.com/EURightsAgency

